

Norsk veteranpolitikk og krigen i Afghanistan

Vilde Opdan Yttereng, Institutt for forsvarsstudier (IFS), Forsvarets høgskole

April 2025

Sammendrag

På bestilling fra Afghanistan II-utvalgets sekretariat redegjør denne rapporten for norsk veteranpolitikk i et komparativt perspektiv og analyserer den norske politikktutviklingen i et historisk perspektiv med formål om å vurdere betydningen av Afghanistan-krigen for politikkkfeltet. Rapporten beskriver den norske veteranpolitikken fra norske myndigheter introduserte en offisiell politikk rettet mot anerkjennelse og ivaretagelse av personell og deres pårørende før, under og etter deltagelse i internasjonale operasjoner. En sammenligning med Sverige, Danmark og Nederland viser betydelige likheter jamført med det veteranpolitiske feltet i Norge. Videre analyserer rapporten den norske politikktutviklingen med et blick til (1) gryende politisk oppmerksomhet mot veteransaken fra 1980-tallet og fremover, (2) endringer som fant sted i det norske forsvaret etter den kalde krigens slutt og (3) deltagelsen i krigen i Afghanistan. Konklusjonen er at like fullt som politikktutviklingen kan spores bakover i tid til prosesser som var i gang før og rundt årtusenskiftet, forløp det en betydelig systematisering, regulering og institusjonalisering av politikkkfeltet i løpet av Afghanistan-perioden.

Innhold

Norsk veteranpolitikk og krigen i Afghanistan	4
1. Innledning	4
<i>Bakgrunn for rapporten .....</i>	<i>4</i>
<i>Avgrensinger.....</i>	<i>4</i>
<i>Problemstillinger, metode og kildegrunnlag .....</i>	<i>5</i>
<i>Rapportens oppbygging.....</i>	<i>5</i>
2. Hva er en veteran?	6
3. Norsk veteranpolitikk etter 2009	7
4. Et sammenlignende blikk på veteranpolitikk	12
<i>Sverige.....</i>	<i>12</i>
<i>Danmark.....</i>	<i>14</i>
<i>Nederland.....</i>	<i>16</i>
<i>Norsk veteranpolitikk i et komparativt perspektiv.....</i>	<i>18</i>
5. Utformingen av norsk veteranpolitikk i et historisk perspektiv	21
<i>Et tiltagende politikfelt over flere tiår .....</i>	<i>22</i>
<i>INTOPS-satsning og ansvar for personellet .....</i>	<i>25</i>
<i>Betydningen av deltagelse i Afghanistan-krigen .....</i>	<i>27</i>
6. Konklusjon.....	29
Litteraturliste.....	30

Norsk veteranpolitikk og krigen i Afghanistan

1. Innledning

Bakgrunn for rapporten

Denne rapporten er resultatet av en støtteutredning utført på bestilling fra sekretariatet til Afghanistan II-utvalget, nedsatt av regjeringen i 2024 for å evaluere den norske innsatsen i Afghanistan i perioden 2015–2021.¹ Program for forskning om veteraner og veteranpolitikk ved IFS er bedt om å støtte utvalget på mandatpunktet om å kartlegge og vurdere «Oppfølgingen av norsk sivilt og militært personell og deres pårørende etter avsluttet tjeneste i Afghanistan.»² Rapporten har blitt utarbeidet i perioden mars–april 2025.

Avgrensinger

Noen tilpasninger er gjort i arbeidet med rapporten i samråd med utvalgets sekretariat. Rapporten er avgrenset, på sekretariatets forespørsel, til oppfølgingen av militært personell og deres pårørende. Videre er det lagt en bred forståelse av «oppfølging» til grunn som innebærer norske myndigheters helhetlige politikk rettet mot den nevnte gruppen, dvs. veteranpolitikken. Her understrekes det at utredningens oppdrag slik det ble gitt av sekretariatet er å beskrive hovedtrekk ved deklarasjonspolitikk samt å forsøke å belyse eventuelle virkninger av militær deltagelse i Afghanistan for den norske veteranpolitikken. Rapporten foretar dermed ingen selvstendig vurdering av veteranpolitikken, gjennomføringen av den eller dens virkninger. Tidsspennet rapporten tar for seg går utover perioden 2015–2021. Selv om dette er bredere enn utvalgets mandat, er argumentet at dette er nødvendig for å foreta en helhetlig utredning av oppfølgingen av Afghanistan-veteraner, både med tanke på å beskrive den politiske utviklingen og for å forsøke å sannsynliggjøre årsakssammenhenger mellom norsk veteranpolitikk og militær deltagelse i krigen i Afghanistan slik sekretariatet har forespurt. Som rapporten vil vise, er det lite hensiktsmessig å vurdere norsk veteranpolitikk isolert i perioden etter 2015. Dessuten er det i rapporten søkt å imøtekomme den internasjonale orienteringen i utvalgets mandat ved å sammenligne veteranpolitikk i Norge med Sverige, Danmark og Nederland.³

---

¹ Takk til Lene Ekhaugen og Torunn Laugen Haaland for kommentarer og innspill til tidligere utkast. Takk også til Victoria C. Austveg for korrekturlesing, til Anna Therese Klingstedt for grafisk utforming av figurer og til Afghanistan II-utvalgets sekretariat og Anna Maeve Ellis for tilgang på *Deep L*-oversettelser. En takk rettes videre til Line Merete Lileng og Ole Heintz ved Forsvarets veteranjeneste og Jacco Duel ved Nederlands Veteraneninstitutt for nyttig informasjon om henholdsvis norsk og nederlandsk veteranoppfølging.

² Utenriksdepartementet, «Mandat for utvalget som skal evaluere Norges helhetlige innsats i Afghanistan i perioden 2015–2021».

³ I arbeidet med støtteutredningen har det også blitt vurdert om Finland og Canada skulle inkluderes i sammenligningen. Av ulike hensyn er disse landene likevel utelatt. I tillegg til kapasitetshensyn gitt støtteutredningens

Det komparative perspektivet begrenses til å redegjøre i korte trekk for landenes veteranpolitikk ettersom støtteutredningens omfang har medført et smalere kildegrunnlag for disse landene. Både når det gjelder Norge og disse landene rettes oppmerksomheten i hovedsak mot hovedtrekk ved den veteranpolitiske utviklingen, med sikte på å belyse betydningen av Afghanistan-krigen for norsk veteranpolitikk. Det vil dermed naturligvis være elementer ved veteranpolitikken i de ulike landene som ikke omtales i rapporten.

Problemstillinger, metode og kildegrunnlag

Ut ifra mandatet og avgrensingene som foreligger, har utredningen definert følgende problemstillinger:

- Hva har vært hovedtrekk ved den deklatoriske norske veteranpolitikken?
- Hvilke likheter og forskjeller har denne politikken sammenlignet med veteranpolitikk i Sverige, Danmark og Nederland?
- Hvilke faktorer har bidratt til den veteranpolitiske utviklingen i Norge? Hvilken betydning har norsk militær deltagelse i Afghanistan-krigen spilt i denne sammenhengen?

For å besvare disse spørsmålene, baserer rapporten seg på en analyse av offentlige tilgjengelige dokumenter, som politiske erklæringer, handlingsplaner, lovverk, rapporter og evalueringer, samt eksisterende forskningslitteratur.⁴

Som nevnt over er det innhentet et mindre kildegrunnlag for andre land enn Norge, og det vil ikke i vesentlig grad drøftes hvilke faktorer som har formet veteranpolitikken i disse landene. Likevel er det komparative perspektivet et metodisk grep som kan bidra til å kaste lys over betydningen av erfaringene fra Afghanistan for veteranpolitisk utvikling.

Rapportens oppbygging

Rapporten redegjør først for veterandefinisjonen i Norge, sammenlignet med tilsvarende definisjon i Sverige, Danmark og Nederland. Rapporten beskriver så norsk veteranpolitikk i perioden 2009–2024 og sammenligner deretter denne med veteranpolitikk i de utvalgte landene.

---

omfang, har særlig landenes veterandefinisjon medvirket til denne avgrensingen. I Canada inkluderer begrepet alt tidligere tjenestegjørende personell i det kanadiske forsvaret. Begrepet har i Finland i utgangspunktet vært forbeholdt deltagere i vinterkrigen og påfølgende krigføring (1939–1944), selv om man også har begynt å snakke om «krisehåndteringsveteraner». Riktignok har begge landene innført tiltak for ivaretagelse av personell i internasjonale operasjoner, men veterandefinisjonen har likevel betydningen for offisiell veteranpolitikk i landene. I tillegg har støtteutredningen vektlagt hensynet til kompliserende faktorer som manglende beherskelse av det finske språket og politiske og administrative omstendigheter som følger av Canadas føderale styringsform.

⁴ I Nederlands tilfelle har KI-tjenesten *Deep L* tilgjengeliggjort oversettelser av sentrale dokumenter.

Dernest analyseres den veteranpolitiske utviklingen i Norge med et blikk til (1) gryende politisk oppmerksomhet mot veteransaken fra 1980-tallet og fremover, (2) endringer som fant sted i det norske forsvaret etter den kalde krigens slutt og (3) deltagelsen i krigen i Afghanistan. Rapporten konkluderer til slutt med betraktninger om betydningen av Afghanistan-krigen for norsk veteranpolitikk.

2. Hva er en veteran?

Veteranbegrepet brukes ulikt i forskjellige land, i forskjellige sammenhenger og av forskjellige aktører. Definisjonen kan være inklusiv – eksempelvis alle som har tjenestegjort i militæret – eller eksklusiv med bestemmelser knyttet til hva slags type tjeneste en har deltatt i.⁵ I landene som denne rapporten tar for seg, har definisjonene som har ligget til grunn for veteranpolitikken vært mer eller mindre eksklusive.

I Norge har definisjonen av «veteran» variert. Frem til nylig har veteranbegrepet, slik det er definert i den offisielle veteranpolitikken, inkludert sivilt eller militært personell som tjenestegjør eller har tjenestegjort i internasjonale operasjoner utenfor NATO-området.⁶ Underveis i perioden som denne rapporten studerer har blant annet både forsvarssjef Erik Kristoffersen og generalsekretær i Norges Veteranforbund for Internasjonale Operasjoner (NVIO) Bjørn Robert Dahl tatt til orde for en mer inklusiv veterandefinisjon som omfatter alle som har tjenestegjort i Forsvaret.⁷ I Regjeringens tiltaksplan fra 2024 ble veteranbegrepet utvidet til å inkludere alle som har gjort tjeneste for Norge. Deler av tiltaksplanen, især delene om anerkjennelse og oppfølging, rettet seg mot personell som har tjenestegjort i internasjonal innsats.⁸ Utvidelsen av veteranbegrepet innebar likevel ingen vesentlig utvidelse i rettigheter ettersom lovverket som regulerer rettigheter omhandler personell fra internasjonale operasjoner.⁹ I tråd med politikken gjennom størsteparten av perioden som er i fokus for utredningen, bruker denne rapporten begrepet «veteran» om personell som har deltatt i internasjonale operasjoner.

---

⁵ Dandeker mfl., «What's in a Name?».

⁶ Meld. St. 15 (2019–2020), s. 17–18; Se også St.meld. nr. 34 (2008–2009), s. 10–11, der også personer som tjenestegjorde under andre verdenskrig ble omtalt som veteraner, men ikke ble inkludert i regjeringens veteranpolitikk som sådan.

⁷ Kristoffersen, «Forsvarssjefen: – Alle som har tjenestegjort i Forsvaret er veteraner»; Olsen, «Forsvarssjefen vil ha utvidet veteranbegrep»; NVIO har dessuten i april 2025 vedtatt å endre eget organisasjonsnavn til Norges Veteranforbund for Internasjonale Oppdrag for å reflektere et utvidet veteranbegrep.

⁸ Forsvarsdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet og Justis- og beredskapsdepartementet, *Regjeringens tiltaksplan*; Internasjonal innsats er et begrep som dekker annen internasjonal virksomhet, også innenfor NATO-området som for eksempel i NATOs *Enhanced Forward Presence*.

⁹ Se Meld. St. 15 (2019–2020), s. 16.

Denne eksklusive veterandefinisjonen samsvarer med hvordan begrepet har blitt brukt formelt av politiske myndigheter i Sverige, Danmark og etter hvert Nederland. I svensk og dansk veteranpolitisk sammenheng har begrepet referert til personell som har vært utsendt med landets væpnede styrker til internasjonale militære operasjoner.¹⁰ I Sverige har det svenske forsvaret derimot brukt begrepet «utlandsveteran» til forskjell fra «veteraner» som omfatter alt av tidligere personell. I 2014 foreslo dessuten en offentlig utredning å utvide veteranbegrepet til å inkludere alle som har gjort tjeneste internasjonalt for Sverige.¹¹ Dette har imidlertid ikke blitt fulgt opp politisk.¹² I et skriv fra 1990 definerte nederlandske myndigheter veteraner som personell som hadde tjenestegjort i krig eller krigslignende situasjoner og deretter sluttet i det nederlandske forsvaret.¹³ Stadig tjenestegjørende var med andre ord ikke inkludert. Med en ny veteranlov i 2012 har definisjonen blitt utvidet til å inkludere både tidligere og stadig tjenestegjørende personell som har tjenestegjort for Nederland i krig eller i operasjoner for å opprettholde eller fremme internasjonal rettsorden.¹⁴ Veteranpolitikken i disse landene har dermed rettet seg inn mot lignende personellgrupper som i Norge.

3. Norsk veteranpolitikk etter 2009

I 2009 fikk Norge en uttalt, offisiell veteranpolitikk med regjeringens melding til Stortinget «*Fra vernepliktig til veteran*» Om ivaretagelse av personell før, under og etter deltakelse i utenlandsoperasjoner.¹⁵ Riktignok bygde meldingen, som rapporten senere vil vise, videre på eksisterende perspektiver om og tiltak rettet mot ivaretagelse av veteraner. Likevel kan man si at med Stortingets tverrpolitiske tilslutning til denne stortingsmeldingen ble hovedlinjene som skulle komme til å prege norsk veteranivaretagelse i den videre perioden, politisk fastsatt. Meldingen erklærte en hensikt om «å sikre best mulig ivaretagelse av Forsvarets personell før, under og etter tjenestegjøring i utenlandsoperasjoner».¹⁶ Det ble staket ut en helhetlig tilnærming som vektla forberedelser før, oppfølging underveis i og oppfølging etter operasjonene av personellet og deres pårørende, i tillegg til anerkjennelse og økonomiske rettigheter. I dette arbeidet ble Forsvaret som arbeidsgiver gitt en særlig rolle. Samtidig ble det i

---

¹⁰ Forsvarsministeriet, *Danmarks veteranpolitikk*, 1; Prop. 2009/10:160; Regeringen, *Anerkendelse og støtte*, 5; SFS 2010:449. *Lag om Försvarsmaktens personal vid internationella militära insatser*. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2010449-om-forsvarsmaktens-personal-vid_sfs-2010-449/.

¹¹ SOU 2014:27.

¹² Yttereng, «A Scandinavian Veteran Policy?», 136.

¹³ Algra, Elands og Schoeman, «The times they are a-changin'».

¹⁴ Staatsblad 2012, nr. 133. *Wet van 11 februari 2012 tot vaststelling van regels omtrent de bijzondere zorgplicht voor veteranen (Veteranenwet)*. <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stb-2012-133.pdf>.

¹⁵ St.meld. nr. 34 (2008–2009).

¹⁶ St.meld. nr. 34 (2008–2009), s. 7.

stortingsmeldingen understreket at ivaretagelse «er ett sektorovergripende samfunnsansvar».¹⁷ Satsningsområdene berørte derfor også andre sektorer og la opp til tverrsektorielt samarbeid. Et gjennomgående prinsipp har likevel vært at det ikke skal etableres noen særordning for veteraner i det sivile systemet, og de ekstraordinære rettighetene som ligger i veteranpolitikken har blitt ansett som en form for utjevne rettighet som skal kompensere for de spesielle forholdene som tjeneste i internasjonale operasjoner medfører.¹⁸

Stortingsmeldingen inneholdt få nye konkrete tiltak. Den utgjorde derfor i stor grad en politisk erklæring som, i tillegg til å identifisere noen satsningsområder, i hovedsak reddegjorde for eksisterende og iverksatte tiltak. Blant disse var opprettelsen av Forsvarets veteranadministrasjon i 2006 og etableringen av Forsvarets veteransenter som rekreasjonssted på Bæreia i 2008.

Dessuten ble meldingen satt i sammenheng med et samtidig lovforslag som påla Forsvaret et særlig ansvar for ivaretagelse og en plikt til å tilby psykiatrisk og psykologisk oppfølging i ett år etter utenlandstjeneste, i tillegg til å innføre et objektivt erstatningsansvar for staten ved personskade og lovfeste en eksisterende rett til billighetserstatning for psykiske belastningsskader.¹⁹ Dette forslaget ble, med virkning fra 1. januar 2010, inkorporert som endringer i forsvarspersonelloven og nærmere regulert ved forskrift.²⁰ På samme tid ble også en særskilt kompensasjonsordning for psykiske belastningsskader innført gjennom forskrift.²¹ Disse endringene i lovverket innebar en utvidelse av veteranenes økonomiske rettigheter ved skade, men skapte dog et skille mellom veteraner som var påført skader før og etter 1. januar 2010. Veteraner med skader etter denne datoen ble berettiget et større erstatningsbeløp, også for fysiske skader. Denne forskjellen møtte motstand fra en gruppe veteraner, som i protest leverte tilbake medaljer de hadde fått for deltagelse i internasjonale operasjoner utenfor Stortinget.²² I 2012 ble den særskilte kompensasjonsordningen for psykiske belastningsskader utvidet slik at veteraner som oppfyller beviskravene jamført med det objektive ansvaret nedfelt i

---

¹⁷ St.meld. nr. 34 (2008–2009), s. 36.

¹⁸ Yttereng, «A Scandinavian Veteran Policy?», 144.

¹⁹ Se Ot.prp. nr. 67 (2008–2009).

²⁰ Lov 2. juli 2004 nr. 59 om forsvarspersonell (forsvarspersonelloven) <https://lovdata.no/dokument/LTI/lov/2004-07-02-59>; se også Forskrift 30. juni 2010 nr. 1043 om oppfølging og erstatning for personell som tjenestegjør eller har tjenestegjort i internasjonale operasjoner <https://lovdata.no/dokument/LTI/forskrift/2010-06-30-1043>.

²¹ Forskrift 22. desember 2009 nr. 1768 om særskilt kompensasjonsordning for psykiske belastningsskader som følge av deltagelse i internasjonale operasjoner <https://lovdata.no/dokument/LTI/forskrift/2009-12-22-1768>.

²² Weiby, «Her leverer utenlandssoldatene tilbake medaljene sine».

forsvarspersonelloven, har rett til tilsvarende beløp i kompensasjon for psykiske belastnings-skader.²³

Videre ble det i etterkant av stortingsmeldingen snarlig innført tiltak for å styrke anerkjennelsen av personell fra internasjonale operasjoner. Samme år ble Krigskorset, som Norge høyeste militære dekorasjon, gjeninnført med statuttendringer som åpnet for at også innsats under internasjonale operasjoner kunne dekoreres.²⁴ I 2010 ble det også vedtatt å innføre en mer offisiell markering av 8. mai som siden 1996 hadde vært både frigjørings- og veteran-dag.²⁵ Året etter ble dagen for første gang markert med en offentlig seremoni på Akershus festning med høytstående politisk og militær (og i senere år, kongelig) tilstedeværelse.²⁶

I 2011 ble også stortingsmeldingen fulgt opp med offentliggjøringen av *I tjeneste for Norge – Regjeringens handlingsplan for ivaretagelse av personell før, under og etter utenlandstjeneste*. Handlingsplanen fremsatte i alt 126 tiltak for å utvikle ivaretagelsen av personell i utenlandstjeneste for Norge fra forsvars-, utenriks- og justissektoren i perioden 2011–2013, hvorav den store majoriteten av tiltak berørte Forsvarets personell i internasjonale operasjoner. Den var blitt utarbeidet av en interdepartemental arbeidsgruppe bestående av representanter fra Forsvarsdepartementet, Justisdepartementet, Utenriksdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet, Arbeidsdepartementet og Barne-, likestilling- og inkluderingsdepartementet. Selv om de fleste av tiltakene ble lagt til Forsvaret og Forsvarsdepartementet, hadde handlingsplanen også en tverrsektoriell tilnærming hvor andre etater ble tildelt roller og andre departement ble ansvarliggjort.

For Forsvarets del var et av de mest omfattende tiltakene innføringen av Forsvarets ettårsprogram med mål om å «forebygge, kartlegge og avdekke skader samt avklare behov for støtte til å komme tilbake til arbeidslivet», samt etableringen av Forsvarets veteran-tjeneste for samordning av etatens veteranarbeid.²⁷ Disse tiltakene innebar en institusjonalisering av Forsvarets lovpålagte ivaretagelsesansvar, dog forble det ordinære sivile systemet ansvarlig for helse-, omsorgs og sosialtjenester. Oppfølging i ettårsprogrammet ble satt til å inkludere mellomlandinger ved hjemkomst, debriefer, samt informasjon og veiledning vedrørende støttetilbud. Rutiner for ettårsprogrammet har siden 2014 vært regulert i Forsvarets *Reglement for oppfølging av personell fra internasjonale operasjoner*, hvor en felles minstestandard

---

²³ Forskrift 18. juni 2012 nr. 647 om endring i forskrift om særskilt kompensasjonsordning for psykiske belastningsskader som følge av deltakelse i internasjonale operasjoner <https://lovdata.no/dokument/LTI/forskrift/2012-06-18-647>.

²⁴ Gustavsen og Haaland, «From Obligatory to Optional», 90.

²⁵ Haaland og Gustavsen, «From Commemoration to Celebration».

²⁶ Haaland og Gustavsen, «From Commemoration to Celebration».

²⁷ Forsvarsdepartementet, *I tjeneste for Norge – Regjeringens handlingsplan*, 27.

etableres og ansvaret for gjennomføringen legges til styrkeprodusenten.²⁸ Det strategiske arbeidet har derimot blitt lagt til Forsvarets veteran tjeneste, ledet av en veteraninspektør.

Selv om det ikke skulle etableres noe parallelt system for veteran ivaretagelse, var det likevel i handlingsplanen ansett som nødvendig med kompetanseheving i de sivile systemene. Handlingsplanen tok derfor sikte på samarbeid mellom ulike etater for kompetanseoverføring. Pilotprosjekt Østerdalen ble etablert for å utvikle modeller for tverrsektorielt samarbeid om veteran ivaretagelse mellom Forsvaret og offentlige aktører på kommunalt, regionalt og statlig nivå. Et eget kompetansemiljø for veteransaker ble opprettet ved NAV Elverum som et nav i veteran arbeidet i Arbeids- og velferdsetaten. Utover dette ble det utviklet kurs og opplæringspakker for relevante yrkesgrupper i helse- og sosialtjenester.

I 2014 ble veteran ivaretagelsen vurdert i evalueringer utført av PricewaterhouseCoopers (PwC) og Riksrevisjonen.²⁹ I tillegg ble Pilotprosjekt Østerdalen avsluttet og sluttevaluert.³⁰ Evalueringene pekte særlig på behovet for å styrke tverrsektorielt samarbeid og for ytterligere kompetanseheving i det sivile apparatet. Riksrevisjonens rapport bemerket dessuten svakheter på samtlige av områdene i veteran ivaretagelsen som de hadde undersøkt; Forsvarets praksis og styring vedrørende hjemmetid mellom deployeringer, oppfølging av psykisk helse, tilrettelegging for arbeidslivsdeltagelse og saksbehandlingstid i erstatningssaker for psykiske belastningsskader.³¹

Da evalueringene senere samme året ble etterfulgt av *I tjeneste for Norge – Regjeringens oppfølgingsplan for ivaretagelse av personell før, under og etter internasjonal tjeneste*, identifiserte regjeringen fire sektorovergrepene fokusområder for den kommende perioden (2014–2017, forlenget til 2019); (1) forebygging av negative konsekvenser, (2) samfunnsmessig anerkjennelse, (3) god oppfølging og (4) bedre sivil kompetanse.³² De 27 tiltakene som ble definert i oppfølgingsplanen representerte i stor grad en videreføring, styrking og videreutvikling av eksisterende tiltak og praksiser, inkludert på områdene som Riksrevisjonen hadde problematisert. Et fokus ble dessuten satt på veteran ivaretagelsen på kommunalt nivå.³³ I tillegg til å videreføre en rekke kompetansehevende tiltak i sivil sektor, oppfordret regjeringen kommunene til å utarbeide kommunale handlingsplaner.³⁴

---

²⁸ Forsvaret, *Reglement for oppfølging av personell fra internasjonale operasjoner (Oppfølgingsreglementet)*; For mer informasjon om opprinnelig versjon, se Forsvaret, *Veiledning til Oppfølgingsreglementet*.

²⁹ PwC, *Evaluering av Regjeringens handlingsplan*; Riksrevisjonen, *Riksrevisjonens undersøkelse av ivaretagelse av veteraner fra internasjonale operasjoner*.

³⁰ Pilotprosjekt Østerdalen, *Sluttrapport*.

³¹ Riksrevisjonen, *Riksrevisjonens undersøkelse av ivaretagelse av veteraner fra internasjonale operasjoner*.

³² Forsvarsdepartementet, *I tjeneste for Norge – Regjeringens oppfølgingsplan*.

³³ Yttereng, «A Scandinavian Veteran Policy?», 141.

³⁴ Forsvarsdepartementet, *I tjeneste for Norge – Regjeringens oppfølgingsplan*, 24–27.

En ny PwC-evaluering fra 2017 rapporterte om høy måloppnåelse på feltene anerkjennelse, forebygging og sivil kompetanse. Lavere måloppnåelse ble rapportert når det gjaldt oppfølging, særlig på kommunalt nivå. Blant annet ble det påpekt at kun åtte kommuner hadde per april 2017 utviklet egen kommunal eller interkommunal handlingsplan.³⁵ Også Riksrevisjonens oppfølging i 2018 merket seg en positiv utvikling, men bemerket særlig en fortsatt utfordring med kompetanseheving i de sivile helse- og omsorgstjenestene.³⁶ I ettertid har likevel det kommunale veteranarbeidet tatt seg opp. Per 6. februar 2025 oppgis det på Forsvarets nettsider at 160 kommuner har vedtatt kommunal eller interkommunal veteranplan.³⁷ I flere kommuner har dette medført at en funksjon som kommunal veterankontakt har blitt innført som et kontaktpunkt og ressursperson i det lokale veteranarbeidet.

Fra 2018 ble dessuten erstatnings- og kompensasjonsordningene for veteraner vurdert av en arbeidsgruppe etter påtrykk fra Veteranforbundet SIOPS og Stortingets utenriks- og forsvarskomiteé. I en rapport fra 2020 konkluderte arbeidsgruppen at «at hovedinnholdet i dagens erstatnings- og kompensasjonsordninger stort sett er tilfredsstillende», men gruppen anbefalte likevel noen justeringer som ville medføre en styrking av veteraners rettigheter innenfor eksisterende rammer.³⁸

I 2020 ble veteranarbeidet igjen satt på den politiske dagsorden med regjeringens melding til Stortinget *Også vi når det blir krevet – Veteraner i vår tid*. Denne meldingen var stort sett en oppsummering av tidligere politikk og arbeid, men identifiserte også tre prioriterte områder for fremtiden; ivaretagelse av barn og familier, videreutvikling av sivil hjelpeapparat og forskning.³⁹ Året etter fulgte regjeringen opp med en kort tiltaksplan med totalt ni tiltak som skulle videreføre eksisterende praksiser og tiltak uten store økonomiske forpliktelser.⁴⁰ Et nasjonalt veteranmonument ble også oppført på Akershus festning. Regjeringen gikk dessuten inn for enkelte forslag fra den overnevnte arbeidsgruppen. Blant annet ble det gjort endringer i forsvarsloven som, med virkning fra juli 2021, innebar en utvidet klageadgang og nye foreldelsesregler i erstatnings- og kompensasjonsordningene for veteraner.⁴¹

---

³⁵ PwC, *Evaluering av Regjeringens oppfølgingsplan*, 27.

³⁶ Riksrevisjonen, *Riksrevisjonens oppfølging av forvaltningsrevisjoner som er behandlet av Stortinget*.

³⁷ Forsvaret, «Kommunale veteranplaner».

³⁸ Regjeringen, *Rapport fra arbeidsgruppe for gjennomgang og vurdering av erstatnings- og kompensasjonsordninger for veteraner etter internasjonale operasjoner*. Sitatet er hentet fra side 7.

³⁹ Meld. St. 15 (2019–2020).

⁴⁰ Forsvarsdepartementet, *Tiltaksplan for oppfølging av Meld. St. 15 (2019–2020)*; Se også Meld. St. 15 (2019–2020), s. 83.

⁴¹ Lov 26. mars 2021 nr. 14 om endringer i forsvarsloven (klageadgang og foreldelse i erstatningssaker og Forsvarets bistand til offentlige myndigheter og andre beredskapsaktører) <https://lovdata.no/dokument/LTI/lov/2021-03-26-14>.

Den foreløpige største endringen i veteranpolitikken siden stortingsmeldingen fra 2009 inntraff i 2024 med *Regjeringens tiltaksplan for anerkjennelse, ivaretagelse og oppfølging av veteraner (2024–2028)*. Som nevnt over utvidet regjeringen i denne tiltaksplanen veteranbegrepet til å inkludere alle som har gjort tjeneste for Norge, og flere tiltak rettet seg også mot personell som har tjenestegjort i internasjonal innsats. Veteraner fra internasjonale operasjoner beholdt likevel en særstilling i og med at erstatnings- og kompensasjonsordninger fortsatt var forbeholdt denne gruppen veteraner.⁴²

Sammenfattet kjennetegnes den veteranpolitiske utviklingen i Norge av hyppige politiske meldinger og planer i perioden etter 2009. Lovverk og reglementer ble innført, institusjoner ble etablert og tverrsektorielt samarbeid ble formalisert. De overordnede politiske føringene har imidlertid ligget fast. Den uttalte veteranpolitikken har rettet blikket mot ivaretagelse og anerkjennelse av tidligere og stadig tjenestegjørende veteraner før, under og etter deltagelse i internasjonale operasjoner. Forsvaret er blitt gitt et særlig ansvar i veteranoppfølgingen, selv om andre sektorer har bevart hovedansvar for helse- og sosialomsorg. En gjennomgående utfordring i perioden, som evalueringer har pekt på, har vært det tverrsektorielle samarbeidet og målet om kompetanseheving i sivil sektor, selv om visse justeringer er gjort i perioden.

4. Et sammenlignende blick på veteranpolitikk

Sverige

En offisiell svensk veteranpolitikk kom på plass i 2010 da regjeringens proposisjon *Modern personalförsörjning för ett användbart försvar – vissa frågor om Försvarmaktens personal* (Prop. 2009/10:160) ble vedtatt i Riksdagen.⁴³ Proposisjonen bygde på, og var i stor grad enten hovedsakelig eller delvis i overenstemmelse med, forslag som var blitt fremmet i to veteranutredningsrapporter de foregående årene.⁴⁴ I motsetning til i Norge var ikke det parlamentariske vedtaket av den svenske proposisjonen preget av tverrpolitisk enighet. En mulig årsak kan være at proposisjonen også inneholdt et forslag om avvikling av verneplikten i Sverige,

---

⁴² Se Forsvarsdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet og Justis- og beredskapsdepartementet, *Regjeringens tiltaksplan*, 19.

⁴³ Prop. 2009/10:160.

⁴⁴ SOU 2007:77; SOU 2008:91. Veteransoldatutredningen som disse ble kalt var blitt nedsatt av regjeringen i 2007 for å utrede et forslag til svensk veteranpolitikk med et helhetlig perspektiv på ansvaret for personell, samt deres pårørende, før, under og etter internasjonale operasjoner. Utredningen var ledet av Liberalerna-politiker Allan Widman og inkluderte for øvrig en samling eksperter og sakkyndige.

selv om det i riksdagsbehandlingen også ble uttrykt motstand mot det man anså som sær løsninger for enkelte grupper.⁴⁵ Proposisjonen ble dermed vedtatt med et lite flertall.

Som i Norge var utgangspunktet for den svenske veteranpolitikken at ordinære helse- og sosiale tjenester ikke skulle erstattes, men at forsvarsektoren skulle tillegges en særlig rolle i veteranoppfølgingen. Sentralt i den svenske proposisjon var et lovforslag om det svenske forsvarsets personell i internasjonale operasjoner. Dette forslaget var en utvidelse av lov og forskrift av 1999 som hadde ilagt den svenske Försvarsmakten et ansvar for å utrede alvorlige skader og utøve støtte til skadde.⁴⁶ Loven som nå ble foreslått og vedtatt påla etaten et særskilt oppfølgingsansvar for utredning av fysiske og psykiske skader som følge av tjenestegjøring i fem år etter deployering, samt informasjon og veiledning etter dette. Etaten ble dessuten pålagt en plikt til å støtte skadde i retur til arbeidslivet og til å støtte pårørende.⁴⁷ Utover lovendringen inneholdt proposisjonen hovedsakelig en rekke anbefalinger til Försvarsmakten om ivaretagelse før, under og etter deployering, som de politiske myndighetene, gitt Sveriges administrative styringsmodell som innebærer en viss grad av selvstyre for statlige etater, ikke kunne pålegge den å gjennomføre.⁴⁸ Blant annet ble det foreslått at etaten skulle etablere en veteranadministrasjon lignende Forsvarets veteranavdeling i Norge. I tillegg ble det tatt sikte på å øke offisiell anerkjennelse gjennom innføring av veterandag, veteranmonument og nye dekorasjoner.

Samtidig som lovforslaget i proposisjonen trådte i kraft i januar 2011, ble det innført en forskrift med nærmere bestemmelser, blant annet om Försvarsmaktens plikter til å utnevne en kontaktperson til sårede og utarbeide en handlingsplan om pårørendearbeid.⁴⁹ Etter dette utarbeidet etaten en handlingsplan for sitt veteranarbeid med rutiner for ivaretagelse før, under og etter deployering, inkludert et hjemkomstprogram og aktiv personlig oppfølging i tiden etter hjemkomst.⁵⁰ Mye ansvar ble lagt lokalt på avdelinger hvor veterankoordinatorer ivaretar kontakten med veteranene, men det ble også etablert en sentral veteranavdeling (omgjort til Veteranenhet fra 2014 og til Veteranentrum fra 2017) som bidrar med utviklings- og

---

⁴⁵ Mot. 2009/10:Fö1; Prot. 2009/10:12, s. 46–47.

⁴⁶ SFS 1999:568. *Lag om utlandsstyrkan inom Försvarsmakten*. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-1999568-om-utlandsstyrkan-inom_sfs-1999-568/; SFS 1999:569. *Förordning om utlandsstyrkan inom Försvarsmakten*. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/forordning-1999569-om-utlandsstyrkan-inom_sfs-1999-569/.

⁴⁷ Prop. 2009/10:160; SFS 2010:449.

⁴⁸ Hall, «The Swedish Administrative Model»; Sundberg, «A veteran at last»; Yttereng, «A Scandinavian Veteran Policy?».

⁴⁹ SFS 2010:651. *Förordning om Försvarsmaktens personal vid internationella militära insatser*. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/forordning-2010651-om-forsvarsmaktens-personal_sfs-2010-651/.

⁵⁰ Se SOU 2013:8, s. 58–73; Se også tabell 1 for ytterligere detaljer om konkrete tilbud.

rådgivningsarbeid på veteranfeltet. Videre ble også en rekke anerkjennende tiltak igangsatt; for eksempel ble en veterandag innstiftet på FNs dag for fredsbevaring 29. mai og et veteranmonument oppført.

I 2011 besluttet den svenske regjeringen å nedsette en utredning for å undersøke muligheter for samarbeid med frivillige organisasjoner om støtte til veteraner og deres pårørende. Utredningens mandat ble snart utvidet til å inkludere en større evaluering av det veteranpolitiske arbeidet med sikte på å vurdere hvorvidt politikken burde utvides til å gjelde andre statsansatte.⁵¹ Etter at utredningen fremla sin delrapport i 2013 om støtte til frivillige veteran- og pårørendeorganisasjoner, ble en forskrift vedtatt om statlig støtte til slike organisasjoner.⁵² Denne utviklingen forenklet samarbeidet med organisasjonene, men utgjorde ingen større endring av veteranpolitikken. I tillegg til å påpeke flere svakheter i veteranpolitikken, inneholdt sluttrapporten fra veteranutredningen, publisert i 2014, flere anbefalinger som ville medføre utvidelse av veteranbegrepet og -politikken til å inkludere alt personell som tjenestegjør i utlandet for Sverige.⁵³ Disse anbefalingene ble, som tidligere nevnt, ikke fulgt opp politisk.

Foreløpig siste utvikling i Sverige var innføringen av en veteranstrategi i 2024. I denne ble fire hovedområder for videreutvikling av veteranpolitikken identifisert; støtte, anerkjennelse, forskning og utvikling og utnyttelse av veteraners kompetanse. Forsvarsmakten ble gitt en særlig rolle i arbeidet med å gjennomføre strategien.⁵⁴ Strategien representerte ingen større endring. En mulig fremtidig utvikling kan være etableringen av et rekreasjonssenter for veteraner, som en utredning har blitt nedsatt for å vurdere.⁵⁵

Danmark

Som i de skandinaviske nabolandene, ble en offisiell veteranpolitikk til i Danmark mot slutten av 2000-tallet og begynnelsen av 2010-tallet. I 2009 var det enighet mellom et bredt spekter av politiske partier om å etablere en arbeidsgruppe for å utvikle et forslag til dansk veteranpolitikk og tiltak for å øke støtte til og anerkjennelse av veteraner og deres pårørende.⁵⁶ Dette skjedde etter at en dansk forsvarskommisjon i 2008 hadde pekt på behovet for «en eksplisitt veteranpolitikk, som understøtter, at de ansatte og deres pårørende gjennom en forebyggende

---

⁵¹ Se SOU 2014:27.

⁵² SOU 2013:8; SFS 2013:880. *Förordning om statsbidrag till organisationer som stöder veteransoldater och deras anhöriga*. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/forordning-2013880-om-statsbidrag-till_sfs-2013-880/.

⁵³ SOU 2014:27.

⁵⁴ Forsvarsdepartementet, *En aktiv och inkluderande veteranpolitik*.

⁵⁵ Forsvarsdepartementet, «Behovet av ett veterancenter ska utredas».

⁵⁶ Forsvarsministeriet, *Forsvarsforlig 2010–2014*, 14.

indsats er bedst muligt rustet til udsendelse i internationale operationer og perioden efter hjemkomsten».⁵⁷

I en veteranrapport publisert i 2010 beskrev den nedsatte arbeidsgruppen, som besto av representanter fra en rekke departementer, eksisterende tiltak på veteranområdet. Som anerkjennende tiltak var blant annet allerede en veterandag, lagt på en vilkårlig dato i september, og hjemkomstparader innført fra 2009, i tillegg til at et monument for Danmarks internasjonale innsats var vedtatt.⁵⁸ Når det gjaldt støtte til veteraner og pårørende, var det også i årene før innført en rekke tiltak som hjemkomstprogram, kontaktpersoner og en aktiv oppfølgende innsats.⁵⁹ Samtidig ble det identifisert en rekke utfordringer og behov som ledet frem til en rekke anbefalinger for å øke støtte og anerkjennelse.

Samme år publiserte regjeringen også det veteranpolitiske dokumentet *Anerkendelse og støtte: Veteranpolitik*. Denne representerte i stor grad en konsolidering av eksisterende tiltak og retningslinjer.⁶⁰ I likhet med Norge og Sverige var hovedlinjene i veteranpolitikken ivaretagelse av veteraner og pårørende før, under og etter deployering, samt anerkjennelse av veteranene. På lignende vis som i de skandinaviske nabolandene ble det danske forsvaret dessuten tillagt en særlig rolle i veteranoppfølgingen samtidig som man erklærte at dette kun skulle være et supplement til eksisterende velferdstilbud.⁶¹ De 19 tiltakene som ble listet i det danske dokumentet rettet seg blant annet mot etablering av et veteransenter som inngangsport til og samordning av støttetilbudet i forsvarssektoren, styrking av sosialfaglig støtte og fysisk og psykisk behandlingstilbud i det sivile systemet og nyttiggjøring av veteraners kompetanser. Det danske forsvarsdepartementet ble anført som ansvarlig for de fleste tiltakene, men som i Norge ble også visse tiltak rettet mot andre departement for en tverrsektoriell implementering. Da veteranpolitikken i 2013 ble evaluert, ble det konkludert at de fleste tiltakene var gjennomført eller igangsatt dog med noen behov for forbedring og styrking.⁶² Et sentralt iverksatt tiltak var etableringen av et veteransenter (Veteracentret) i 2011. Dette veteransenteret har en aktiv rolle i veteranoppfølging med oppsøkende virksomhet og livslangt tilbud om psykologisk behandling og sosialfaglig rådgivning for både veteraner og deres pårørende for utfordringer knyttet til deployering. Det skiller seg dermed fra veteranenhetene i Norge og Sverige

---

⁵⁷ Forsvarskommissionen af 2008, *Dansk forsvar – Globalt engagement*, 306–307.

⁵⁸ Forsvarsministeriet, *Veteranrapport*, 14.

⁵⁹ Forsvarsministeriet, *Veteranrapport*, 21–26; For nyere informasjon om retningslinjer for oppfølging ved og etter hjemkomst, se tabell 1.

⁶⁰ Poulsen og Rasmussen, «The Long Road Towards an Official Danish Veterans' Policy», 101.

⁶¹ Regeringen, *Anerkendelse og støtte*, 15.

⁶² Forsvarsministeriet, *Rapport vedrørende evaluering af veteranpolitikken*.

som har hatt mer strategiske roller i implementeringen av veteranpolitikken med selve oppfølgingen i stor grad overlatt til avdelingene.

I 2016 var veteranpolitikken igjen gjenstand for evaluering. Denne satt i det store og det hele ett godkjentstempel på den danske politikken og fremsatte forslag til videre utvikling.⁶³ Dette la grunnlaget for to offentlige dokumenter som ble publisert samtidig. Politikkdokumentet *Danmarks veteranpolitik* erstattet den veteranpolitiske publikasjonen fra 2010, men hovedlinjene i politikken forble de samme; anerkjennelse og ivaretagelse til veteraner og pårørende før, under og etter deployering gjennom en tverrsektoriell tilnærming.⁶⁴ Kontinuiteten ble reflektert i tiltaksdokumentet *Servicetjek af veteranindsatsen – en videreutvikling* som oppsummerte en rekke eksisterende og nye tiltak innen eksisterende innsatsområder som her ble formulert som anerkjennelse, forebygging, støtte og behandling samt arbeidsrettet innsats.⁶⁵ Et nytt tiltak var blant annet innføringen av en jobbordningslov som gir skadde veteraner fortrinnsrett til offentlige stillinger de er kvalifisert til og pengestøtte til private arbeidsgivere som ansetter skadde veteraner.⁶⁶

Videreutviklingen av den overordnede innretningen på politikken fortsatte etter anbefalinger fra nye evalueringer i 2020, og både i 2020 og 2024 ble flere tiltak igangsatt for å styrke deler av innsatsen.⁶⁷ Danmark planlegger videre innføring av en formodningsregel fra 2026, som vil innebære at myndighetene i erstatningssaker må forutsette at PTSD-diagnoser skyldes deployering med mindre tungtveiende årsaker tilsier noe annet.⁶⁸

Nederland

I Nederland rapporterte det nederlandske forsvarsdepartementet for første gang om regjeringens veteranpolitikk i et skriv til parlamentet i 1990. Da hadde eldre veteraner, primært fra krigføring i det tidligere Nederlandsk Østindia, mobilisert og satt samfunnets søkelys på deres helseutfordringer siden 1980-tallet.⁶⁹ I dette skrevet ble veteraner definert som tidligere militært personell som har tjenestegjort i krig eller lignende situasjoner. Det vil si at politikken rettet seg mot både tidligere tjenestegjørende som hadde deltatt under andre verdenskrig og i kriger i de påfølgende tiårene og tidligere tjenestegjørende som hadde deltatt i nyere

---

⁶³ Veterancentret, *Veteranrapport 2016*.

⁶⁴ Forsvarsministeriet, *Danmarks veteranpolitikk*.

⁶⁵ Forsvarsministeriet, *Servicetjek af veteranindsatsen*.

⁶⁶ Lov om jobordning for veteraner LOV nr 1714 af 27/12/2016. <https://www.retsinformation.dk/eli/ta/2016/1714>.

⁶⁷ Forsvarsministeriet, «Aftale om styrket veteranindsats»; Forsvarsministeriet, «Ny aftale styrker vilkårene for veteraner og deres pårørende»; Forsvarsministeriet, «Veteranpolitikk».

⁶⁸ Forsvarsministeriet, *Aftale om udvikling av veteranindsatsen under forsvarsforliget 2024–2033*.

⁶⁹ Algra, Elands og Schoeman, «The times they are a-changin'».

internasjonale operasjoner. Skrivet fremla politiske føringer og tiltak med hovedformålene definert som å vise anerkjennelse og takknemlighet og å begrense og lette på negative immaterielle effekter av tjenestegjøring under krigslignende forhold.⁷⁰ Kjernen i politikken har blitt beskrevet som særlig tilpasset veteranene fra tidligere operasjoner, selv om det likevel ble innført flere tiltak for ivaretagelse før, under og etter deployering utover 1990-tallet.⁷¹ Det kan videre nevnes at det nederlandske forsvarsdepartementet har benyttet seg av ulike private og offentlige organisasjoner og institusjoner i veteranarbeidet. I 2000 ble et veteraninstitutt, med arbeidsoppgaver innenfor anerkjennelse, rådgivning og visse former for rehabiliteringsstøtte, etablert som et samarbeid mellom det nederlandske forsvarsdepartementet og ulike aktører på veteranfeltet.⁷² Instituttet ble omgjort til en selvstendig stiftelse i 2003.

I 2005 kom forsvarsdepartementet igjen med et lenger veteranpolitisk skriv til parlamentet der videre tiltak for ivaretagelse av veteraner og deres familier før, under og etter deployering ble presentert. Skrivet satte særlig fokus på psykisk helse og anerkjennelse, samt styrking av rettighets- og reintegrasjonsregime for skadd personell.⁷³ Samme år ble en nederlandsk veterandag, som markeres i tilknytning til avdøde prins Bernhards fødselsdag i juni, innført. I 2007 ble et eget helsesystem for veteraner (Landelijk Zorgsysteem voor Veteranen (LZV)) innført som en samling av militære og sivile helseinstitusjoner som tilbyr tilrettelagt psykologisk og psykososial støtte til veteraner og annet tidligere militært personell, samt deres familier, for utfordringer og skader knyttet til tjenestegjøring.⁷⁴ De militære institusjonene tilknyttet LZV er del av et bredere militært helsevesen som stadig tjenestegjørende militært personell benytter seg av. Til forskjell er tidligere tjenestegjørende henvist til det ordinære sivile velferdssystemet for saker som ikke er relatert til tjenestegjøring. Selv om LZV, i motsetning til det militære helsevesenet, dermed ikke opererer parallelt med sivile ordninger, utgjør det et spisset og spesialisert tilbud om støtte, og med det en særordning, for veteraner. Da veteranpolitikken ble evaluert i 2011 fant man at dette og andre tiltak som var blitt igangsatt, representerte en betydelig intensivering og konkretisering av ivaretagelsen og anerkjennelsen av veteraner, til tross for at det også ble pekt på et behov for økt oppmerksomhet rundt resultatene av politikken og målbarheten av disse.⁷⁵

---

⁷⁰ Kamerstuk II 1989–1990, 21 490, nr. 2, s. 6.

⁷¹ Algra, Elands og Schoeman, «The times they are a-changin'»; Se også Kamerstuk II 2004–2005, 30 139, nr. 2, s. 7–8.

⁷² Algra, Elands og Schoeman, «The times they are a-changin'».

⁷³ Kamerstuk II 2004–2005, 30 139, nr. 2.

⁷⁴ Ministerie van Defensie, *Rapport: Evaluatie veteranenbeleid*.

⁷⁵ Stichting het Veteraneninstituut, *Rapport: Evaluatie veteranenbeleid*; Trimbos instituut, *Evaluatie veteranenbeleid*.

Fra 2014 fikk veteranpolitikken en rettslig forankring da en veteranlov fra 2012 trådte i kraft. Loven var tverrpolitisk forankret ettersom den hadde blitt til gjennom samarbeid mellom regjeringen og samtlige politiske partier i nasjonalforsamlingens andre kammer.⁷⁶ En vesentlig endring i nederlandsk veteranpolitikk som forelå med denne loven, var en utvidelse av veteranbegrepet: Fra nå av var også stadig tjenestegjørende som har tjenestegjort i krig eller lignende situasjoner medregnet.⁷⁷ Loven påla dessuten forsvarsministeren et overordnet ansvar for å sikre ivaretagelse av veteraner. Med dette ble det vektlagt at ansvaret for støtte lå hos staten, som måtte ta en aktiv tilnærming, og ikke hos individuelle veteraner.⁷⁸ Dette betød ikke at forsvarssektoren skulle ivareta alle helse- og sosiale tjenester for veteraner, men at forsvarsminister fikk ansvar for å fremme samarbeid mellom aktuelle aktører på veteranfeltet og å konsultere med andre ministre på visse områder.⁷⁹ En veteranforskrift fastsatte dessuten ytterligere konkrete tiltak for anerkjennelse og støtte. Blant tiltakene som nå ble regulert i lovverket var proaktiv oppfølging før, under og (i 18 måneder) etter deployering i regi av det nederlandske forsvaret, samt den psykiske og psyko-sosiale støtten fra det nasjonale helsesystemet for veteraner (LZV). I tillegg ble det opprettet en avdeling ved veteraninstituttet for veiledning av og kontakt med veteraner.⁸⁰

Et gjennomgående trekk i nederlandsk veteranpolitikk har vært at flere institusjoner har blitt opprettet for ulike formål i veteranarbeidet (også utover de som er nevnt i denne rapporten). Da veteranpolitikken var gjenstand for utredning i 2016 ble nettopp den fragmenterte tilnærmingen bemerket som en svakhet.⁸¹ For å samordne innsatsen ble ett nytt offentlig veteraninstitutt (Nederlands Veteraneninstituut (NLVi)) opprettet i 2021 som en sammenslåing av flere eksisterende institusjoner og organisasjoner. Som i det danske veteransenteret har det nederlandske veteraninstituttet en aktiv rolle i oppfølgingen av veteraner, med blant annet rådgivning, støtteprogrammer og oppsøkende virksomhet.

Norsk veteranpolitikk i et komparativt perspektiv

Redegjørelsen viser at både det veteranpolitiske innholdet og tidslinjen for utvikling av en offisiell politikk i Sverige, Danmark og Nederland i betydelig grad speiler situasjonen i Norge. I

---

⁷⁶ Ministerie van Defensie, *Rapport: Evaluatie veteranenbeleid*, 18.

⁷⁷ Staatsblad 2012, nr. 133.

⁷⁸ Reuver, *Veteran Under Construction*, 26.

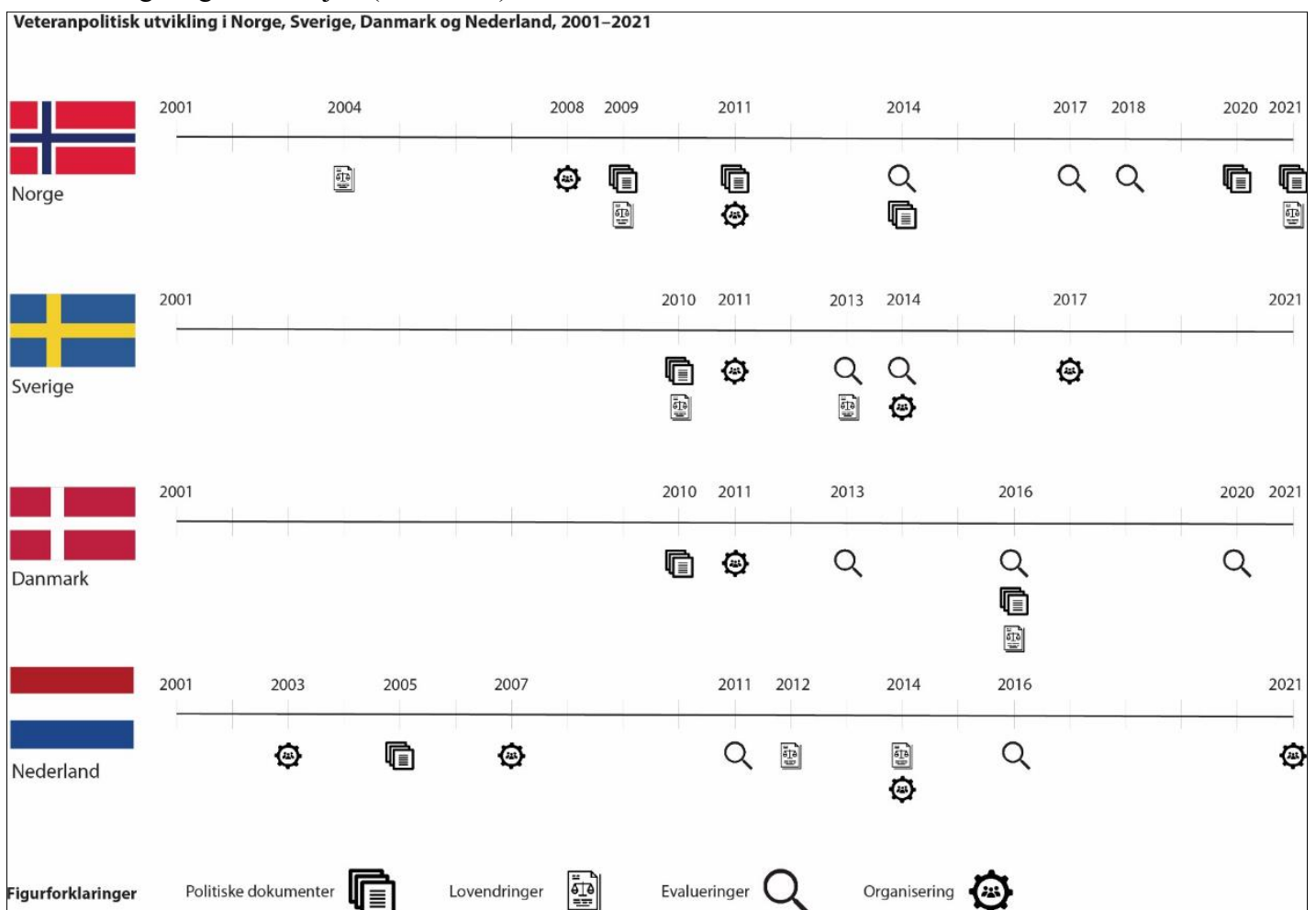
⁷⁹ Staatsblad 2012, nr. 133.

⁸⁰ Staatsblad 2014, nr. 221. *Besluit van 19 juni 2014, houdende nadere regels omtrent de bijzondere zorgplicht voor veteranen (Veteranenbesluit)*. <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stb-2014-221.pdf>; For mer informasjon om oppfølgingstilbudet, se tabell 2.

⁸¹ Ministerie van Defensie, *Rapport: Evaluatie veteranenbeleid*.

samtligte av landene som denne rapporten har vurdert, har veteranpolitikken blitt utformet og regulert gjennom politiske erklæringer, handlingsplaner og lovendringer i løpet av Afghanistan-perioden. Som illustrert i figur 1 ble hvert av de fire landenes tilnærming til veteransaken nedtegnet i offisiell veteranpolitikk før perioden som er hovedfokus for Afghanistan II-utredningen.⁸² Selv om det var en viss fortsatt utvikling på feltet innenfor tidsrommet 2015–2021, har denne hovedsakelig tatt form som evalueringer og konsolidering av og videreutvikling innenfor eksisterende føringer.

I alle fire land har politiske føringer vært sentrert rundt anerkjennelse og ivaretagelse av personell før, under og etter deployering. Institusjoner for veteranarbeidet har dessuten blitt etablert. En fellesnevner er videre at ansvaret for ivaretagelse som er ilagt forsvarssektoren spesifikt retter seg mot deployeringsrelaterte utfordringer. I tillegg til tiltak som er igangsatt før og under deployering, har landene lignende rutiner ved og etter hjemkomst med utredninger og informasjon (se tabell 1).

Figur 1: Veteranpolitisk utvikling i Norge, Sverige, Danmark og Nederland, 2001–2021

⁸² Figuren viser et utvalg av sentrale begivenheter på det veteranpolitiske feltet i Norge, Sverige, Danmark og Nederland. Hendelser knyttet til kompensasjons- og erstatningsordninger er ikke inkludert grunnet fragmentert regelverk.

	Oppfølging ved hjemkomst	Oppfølging etter hjemkomst	Påfølgende oppfølgingstilbud
Norge	Mellomlanding før hjemkomst. Medisinsk dimisjon. Hjemkomstseremoni med pårørende. Etterlanding, med pårørende, for personell med avvikende rotasjonsmønstre eller hyppig deployeringer.	Screeningundersøkelse etter 3-6 måneder. Avslutningssamling etter 9-12 måneder. Mulighet for samlivskurs.	Kontaktpunkt for informasjon og veiledning for veteraner og pårørende ved Forsvarets veteransenter. Rekreasjonsopphold for veteraner og pårørende på Forsvarets veteransenter.
Sverige	Helsekontroll gjennom spørreskjema. Oppfølgingsamtale. Informasjon om oppfølging og psykisk helse.	Gjensynssamling etter 3-6 måneder. Fortsatt oppfølging i form av medarbeidersamtale eller informasjonsbrev fra HR-avdeling.	Støtte og veiledning til veteraner og pårørende fra veterankoordinatorer på avdelingene.
Danmark	Avviklingsarrangement. Hjemkomstsamtaler med psykolog. Hjemkomstarrangement for pårørende. Akklimatisering- og reintegrasjonsforløp med lengde på opptil 6 uker for enheter med særlig belastende oppdrag.	Hjemkomstsamling etter 3 måneder. Spørreskjema etter 6 måneder. Orienteringsbrev etter 2, 5 og 8 år.	Deployeringsrelatert psykologbehandling og sosialfaglig rådgivning for veteraner og pårørende gjennom Veterantretet. Døgnåpen telefon bemannet av sosialrådgiver. Oppsøkende rådgivere som følger opp sårbare veteraner.
Nederland	Tilpasningsprosess med gruppesamtaler, med blant annet psykologer og sosialarbeidere. Hjemkomstsamling for pårørende.	Hjemkomstintervju etter 12 uker Spørreskjema etter 6 måneder, rettet mot veteraner og pårørende.	Døgnåpent veterankontor for støtte og veiledning i forbindelse med oppfølgingsbehov, reintegrasjon og rehabilitering. Nasjonalt helsesystem for veteraner (LZV), for behandling av psykiske og psykososiale skader og utfordringer relatert til tjeneste.

Tabell 1: Retningslinjer for oppfølging etter tjenestegjøring i internasjonale operasjoner – noen hovedelementer⁸³

Det er riktignok også forskjeller mellom landene på det veteranpolitiske feltet. En fremtredende forskjell er det omfattende lovverket som regulerer tiltak for ivaretagelse og anerkjennelse av veteraner i Nederland. En slik veteranlov finnes ikke i tilsvarende format og omfang i de skandinaviske landene, kun et tidsbestemt ansvar for aktiv oppfølging og enkelte tiltak er regulert ved lov og forskrift i Norge og Sverige. Nederland og Danmark har dessuten de mest omfattende oppfølgingstilbudene, hvor egne institusjoner for veteraner spiller en

⁸³ Forsvaret, *Reglement for oppfølging av personell fra internasjonale operasjoner (Oppfølgingsreglementet)*; Forsvarsministeriet, *Oversikt over nåværende initiativer på veteranområdet*; Forsvarsmakten, «Hemkomsten»; Forsvarsmakten, «Stöd i kris»; Lov 12. august 2016 nr. 77 om verneplikt og tjeneste i Forsvaret m.m. (forsvarsloven) <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2016-08-12-77>; Ministerie van Defensie, *Rapport: Evaluatie veteranenbeleid*; SFS 2010:449; Staatsblad 2012, nr. 133; Staatsblad 2014, nr. 221.

aktiv rolle i ytelsen av støtte og behandling for deployeringsrelaterte skader og utfordringer (se tabell 1). I skandinavisk sammenheng har Danmark gått lengst i å etablere særordninger for veteraner med deres livslange oppfølging, særlige behandlingstilbud, jobbordningslov og potensielt vedtak av en formodningsregel i PTSD-saker.

Samtidig skal ikke forskjellen mellom landene overdrives. I alle fire land er særlige oppfølgingstiltak innrettet for å kompensere for skader relatert til tjenesten og det ordinære velferdssystemet forblir utgangspunktet for andre helse- og sosialtjenester for veteraner. Unntaket er det parallelle militære helsevesenet for stadig tjenestegjørende i Nederland.

Fortsatt etterstrebes visse tiltak og ordninger som finnes i andre land av enkelte norske aktører, og nylig er muligheten for en norsk veteranlov blitt satt på dagsordenen. I årsmelding for 2023 argumenterte Stortingets ombudsnemd for Forsvaret for å samle lovverket i en veteranlov med den hensikt å forenkle navigasjon og bidra til en omforent forståelse av regelverket.⁸⁴ Etter dette har også representanter fra veteranorganisasjonene NVIO og Veteranforbundet SIOPS tatt til orde for en slik ordning, for å ytterligere forplikte politikerne og for å innføre et lovverk som omfatter alt personell som i dag regnes som veteraner etter det utvidede veteranbegrepet.⁸⁵ I april 2025 har stortingsrepresentanter fra partiet Rødt fremmet forslaget mot ivaretagelsen av veteraner der de foreslåtte tiltakene inkluderer å nedsette et utvalg for å utrede et forslag til veteranlov, samt å innføre omvendt bevisbyrde lignende den danske formodningsregelen.⁸⁶ Representantforslaget er enda ikke behandlet i Stortinget. Både ombudsnemda og forslagsstillerne fra Rødt har trukket frem den kanadiske veteranloven som et eksempel til etterfølgelse med dens formålsparagraf om at loven skal tolkes liberalt i favør av veteranene.⁸⁷ Likevel kan det innvendes at den nye kanadiske veteranloven som ble introdusert i 2005 faktisk har medført en mer begrenset rolle for offentlige myndigheter i veteranivaretagelsen og en innskrenking i kompensasjonsrettigheter for nyere veteraner sammenlignet med tidligere og at den derfor har blitt møtt med kritikk fra kanadiske veteraner.⁸⁸

5. Utformingen av norsk veteranpolitikk i et historisk perspektiv

Som vi har sett har det vært en begivenhetsrik utvikling på det veteranpolitiske feltet i Norge og i andre land parallelt med deltagelse i internasjonale militære operasjoner i Afghanistan.

---

⁸⁴ Stortingets ombudsnemd for Forsvaret, *Dokument 5*, 12.

⁸⁵ Dahl, «Norge trenger en veteranlov»; Kjølholdt-Gustavsen, «Norsk veteranlov og livslang oppfølging».

⁸⁶ Dokument 8:253 S (2024–2025).

⁸⁷ Dokument 8:253 S (2024–2025); Stortingets ombudsnemd for Forsvaret, *Dokument 5*, 12.

⁸⁸ Se Eichler, «Canada: The Reemergence of Veteran Issues in Canada».

Utviklingen på dette politikfeltet kan imidlertid også spores bakover i tid og springer ut av prosesser som var i gang før Norge sendte ut de første styrkene til Afghanistan i 2001 (se figur 2). I det følgende analyseres utviklingen med et blikk til 1) gryende politisk oppmerksomhet fra 1980-tallet og fremover og 2) endringer som fant sted i det norske Forsvaret etter den kalde krigens slutt og 3) deltagelse i Afghanistan-krigen.⁸⁹ Betydningen av disse faktorene underbygges av deres samsvar med funn i Gjeseths *Norsk veteranpolitikk etter 1945*.⁹⁰

Et tiltagende politikfelt over flere tiår

Politisk oppmerksomhet om Forsvarets personell i internasjonale operasjoner var gryende fra slutten av 1980-tallet og begynnelsen av 1990-tallet. I sammenheng med avisoppslag knyttet til personellet som tjenestegjorde i FN-operasjonen i Libanon (UNIFIL), stilte flere stortingsrepresentanter på denne tiden spørsmål om personellens situasjon, inkludert arbeidsrettslige forhold og psykisk helse.⁹¹ Dette var bakgrunnen for at det i 1990 ble tatt initiativ til en undersøkelse av UNIFIL-veteraner.⁹² Denne UNIFIL-undersøkelsen, publisert som rapport i 1993, meldte at flertallet av veteranene ikke opplevde problemer i etterkant av utsendelsen. Etter som noen likevel erfarte utfordringer, anbefalte rapporten å styrke rutiner og prosesser for blant annet utvelgelse og utdanning, stresshåndtering og kontakt hjemover underveis samt hjemkomst og oppfølging.⁹³

I etterkant ble det igangsatt flere tiltak for å forbedre oppfølgingen av veteranene. For eksempel ble et stressmestringsteam etablert i 1996 og involvert i forberedelser før og støtte under og etter utsending, og dimisjonsprosessen ved hjemkomst ble utvidet med blant annet fellesmiddag og undervisning om stressmestring.⁹⁴ I 1996 vedtok dessuten Stortinget å innføre en veterandag lagt sammen med frigjøringsdagen 8. mai. Forslagsstiller Hans Røsjorde pekte da på veteraners behov «for å samles om sine erfaringer og mulige problemer og med mulighetene for at disse veteranene skal kunne ‘vises i landskapet’ en dag i året» og knyttet dette opp til andre verdenskrigs-veteranens strev for «rettmessige og ofte beskjedne krav».⁹⁵

---

⁸⁹ Analysen hevder ikke å være uttømmende. For eksempel skal man ikke se bort fra at generelle trender i samfunnet, som oppmerksomhet rundt psykisk helse, også har hatt en innvirkning på utviklingen.

⁹⁰ Sundberg, «A veteran at last», 177.

⁹¹ Gjeseth, *Norsk veteranpolitikk etter 1945*, 61–80.

⁹² Stortingstidende (1987–88), *Forhandlinger i Stortinget*, nr. 58, 16. mars, s. 2516–2517; Stortingstidende (1988–89), *Forhandlinger i Stortinget*, nr. 77, 19. april, s. 3262–3263; Stortingstidende (1989–90), *Forhandlinger i Stortinget*, nr. 42, 31. januar, s. 2197–2198; Stortingstidende (1991–92), *Forhandlinger i Stortinget*, nr. 122, 22. september, s. 4491–4498.

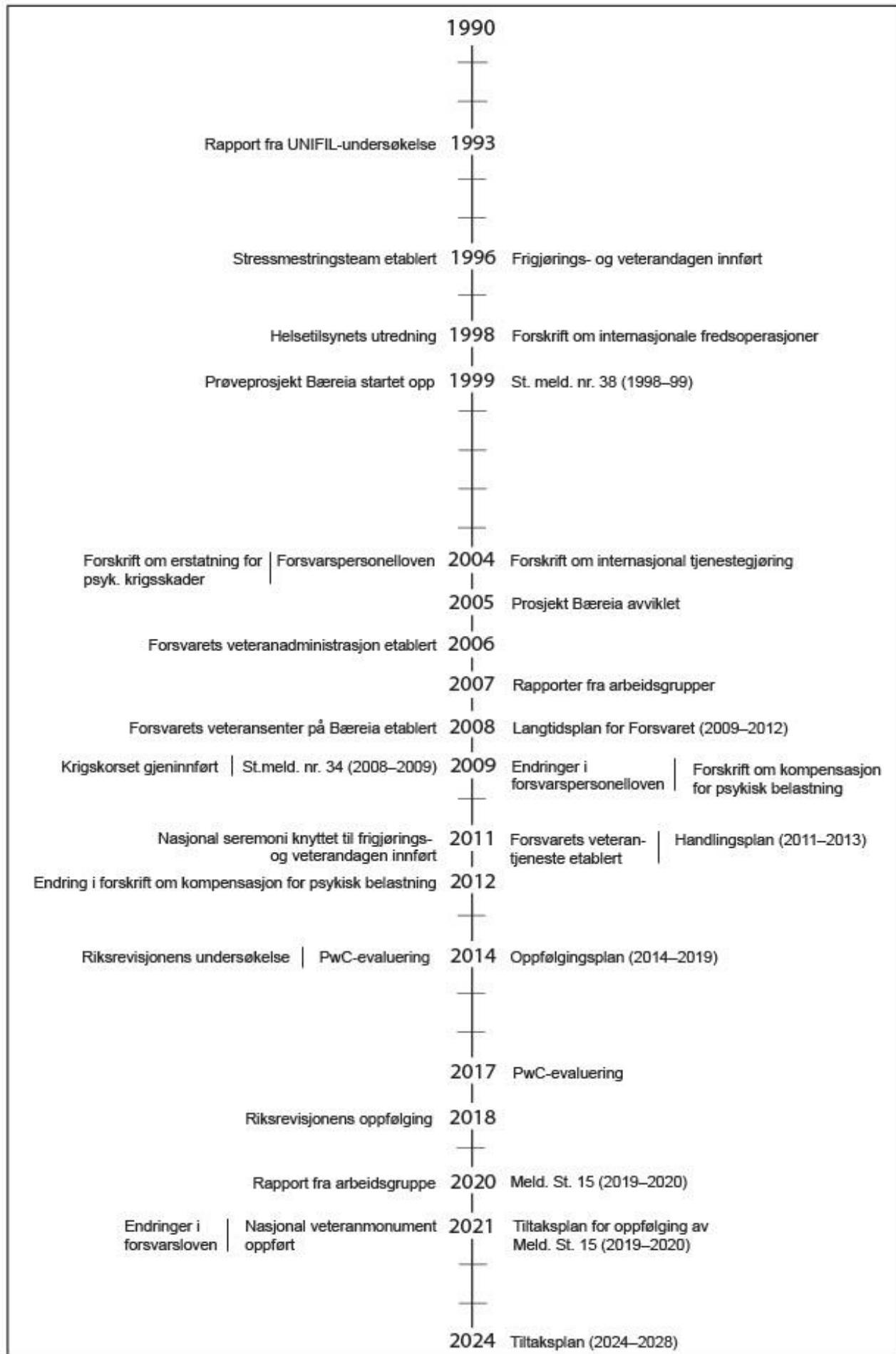
⁹³ Forsvarets sanitet, *UNIFIL-undersøkelsen 1991–1992*, 20; Haaland, «"Ute av syne, ute av sinn"?».

⁹⁴ Forsvarets sanitet, *UNIFIL-undersøkelsen 1991–1992*, 15.

⁹⁵ Statens helsetilsyn, *Oppfølging av personell som har tjenestegjort i internasjonale fredsoperasjoner*, 17, 36.

⁹⁶ Dokument nr. 8:1 (1995–96).

Sentrale hendelser på veteranfeltet i Norge, 1990–2024

Figur 2: Sentrale hendelser på veteranfeltet i Norge, 1990–2024

Videre publiserte Statens helsetilsyn i 1998 en rapport (heretter Helsetilsynets utredning) fra en arbeidsgruppe nedsatt på initiativ fra Sosial- og helsedepartementet for å utrede ansvarsfordeling og muligheter for kompetanseoverføring mellom Forsvaret og det sivile helsevesenet i oppfølgingen av personell som har tjenestegjort i internasjonale fredsoperasjoner.⁹⁶ Anbefalingene i Helsetilsynets utredning var på mange måter i tråd med det som senere ble del av offisiell politikk; sivilt hovedansvar for helseomsorg, styrking av oppfølging fra Forsvaret i tidlig hjemkomstsfase, tverrsektorielt samarbeid og kompetanseoverføring, bedring av informasjonsflyt til familie og pårørende samt styrking av sosiale nettverk og kameratstøtte.⁹⁷ Noen av disse anbefalingene gjenspeiles i en forskrift fra samme år som påla Forsvaret en plikt til «å opprette kontaktledd som den tjenestegjørendes nærmeste familie kan henvende seg til for støtte og informasjon» og et ansvar «for å vise personell til rette i det sivile helsevesen ved eventuelle behov for behandling av fysiske eller psykiske skader», samt å bistå med sin spesielle kompetanse.⁹⁸ Oppmerksomheten mot personellet situasjon ledet med andre ord til en viss ansvarliggjøring av Forsvaret på 1990-tallet.

Etter et særlig stort fokus på UNIFIL-veteranene, ble etter hvert også forhold knyttet til andre veterangrupper i økende grad satt på den politiske agendaen. For eksempel ble det i Stortinget stilt spørsmål om sikkerheten under tjenestegjøring i Kosovo samt den politiske støtten til de utsendte.⁹⁹ En sak som vekket større oppmerksomhet, var mulige helseskader fra ammunisjon med utarmet uran hos personell som hadde vært utsendt til Golfkrigen og krigene på Balkan. I tillegg til at stortingsrepresentanter tok opp saken, møtte daværende forsvarsminister Bjørn Tore Godal i Stortinget for å redegjøre om saken i januar 2001.¹⁰⁰ På bakgrunn av denne saken ble det i april 2001 gitt konsesjon til behandling av personopplysninger i Forsvaret helseregister som Forsvarets sanitet ville bruke til å undersøke sammenhenger mellom helse og miljøfaktorer etter deltagelse i internasjonale operasjoner.¹⁰¹ Problemstillinger knyttet til helsen til deltagere i internasjonale operasjoner ble med andre ord viet oppmerksomhet og undersøkt allerede før norsk militær deltagelse i Afghanistan. Det var likevel først i 2005 at Forsvarets helseregister ble etablert som en permanent ordning som brukes til å samle

---

⁹⁶ Statens helsetilsyn, *Oppfølging av personell som har tjenestegjort i internasjonale fredsoperasjoner*, 11.

⁹⁷ Statens helsetilsyn, *Oppfølging av personell som har tjenestegjort i internasjonale fredsoperasjoner*.

⁹⁸ Forskrift 11. september 1998 nr. 870 om tjenestegjøring i internasjonale fredsoperasjoner <https://lovdata.no/dokument/SFO/forskrift/1998-09-11-870>.

⁹⁹ Stortingstidende (1999–2000), *Forhandlinger i Stortinget*, nr. 46, 9. februar, s. 1957; Stortingstidende (1999–2000), *Forhandlinger i Stortinget*, nr. 49, 16. februar, s. 2043–2044.

¹⁰⁰ NTB, «Vil be forsvarsministeren om orientering»; Stortingstidende (2000–2001), *Forhandlinger i Stortinget*, nr. 37, 10. januar, s. 1525–1527; Stortingstidende (2000–2001), *Forhandlinger i Stortinget*, nr. 40, 18. januar, s. 1578–1583; Stortingstidende (2000–2001), *Forhandlinger i Stortinget*, nr. 57, 27. februar, s. 2096–2109.

¹⁰¹ Ot.prp. nr. 60 (2003–2004), s. 33.

helseopplysninger om Forsvarets personell for å føre tilsyn, tilrettelegge for forskning og statistikk, videreutvikle militær helsetjeneste og avdekke yrkesrelaterte skader.¹⁰²

Dertil har også etableringen av Forsvarets veteransenter som rekreasjonssted for veteraner på Bæreia en lengre historie. Allerede i 1989 hadde daværende forsvarsminister Johan Jørgen Holst offentlig meddelt tanken om bruk av Krigsinvalidehjemmet Bæreia til rekreasjonsopphold for FN-veteraner ettersom de opprinnelige brukerne, veteraner fra andre verdenskrig, naturligvis minket i antall med årene.¹⁰³ Et rekreasjonssenter for FN-veteraner hovedsakelig finansiert av det offentlige og driftet av FN-veteranenes landsforbund ble også anbefalt i Helsetilsynets utredning fra 1998. I 1999 ble et samarbeid mellom FN-veteranenes landsforbund og Krigsinvalidehjemmet om Prøveprosjekt Bæreia støttet over statsbudsjettet, og prosjektet ble senere forlenget frem til 2004. Riktignok opphørte prosjektet, og Bæreia ble overført til Landsforeningen for hjerte- og lungesyke etter at Kristin Krogh Devold, som ny forsvarsminister fra 2002, kuttet offentlig støtte og tok til orde for brukerfinansiering av tilbudet til veteraner på Bæreia.¹⁰⁴ FN-veteranene beholdt likevel sin tilknytning til stedet, og etter lobbyvirksomhet ble Bæreia kjøpt tilbake i 2008.¹⁰⁵

Med andre ord var situasjonen til personell i internasjonale operasjoner på den politiske dagsordenen allerede før årtusenskiftet. Dette la et viktig grunnlag for den videre utviklingen: Mange av perspektivene som kom til å prege den offisielle norske veteranpolitikken under Afghanistan-perioden var til stede i anbefalingene og tiltakene for oppfølging av personellet som kom ut av prosesser på 1990- og tidlig 2000-tallet.

INTOPS-satsning og ansvar for personellet

Den veteranpolitiske utviklingen i Norge kan også knyttes til endringer som fant sted i det norske forsvaret etter den kalde krigens slutt. Særlig perioden rundt årtusenskiftet var en «brytningstid» i norsk forsvarspolitisk sammenheng der grunnlaget for en omstilling av Forsvaret, mot en innretning som var mer tilpasset deltagelse i internasjonale operasjoner, ble lagt av en rekke samtidige prosesser og beslutninger.¹⁰⁶ Denne omstillingen var ikke et særnorsk fenomen, men knyttet til NATO-medlemskapet og alliansens «out-of-area»-vending på 1990-tallet.

---

¹⁰² Forskrift 2. september 2005 nr. 1010 om innsamling og behandling av opplysninger i Forsvarets helseregister <https://lovdata.no/dokument/LTI/forskrift/2005-09-02-1010>.

¹⁰³ Gjeseth, *Norsk veteranpolitikk etter 1945*, 77; Se også Aabrek, *Fra sosial klubb til interesseorganisasjon*, 87.

¹⁰⁴ Gjeseth, *Norsk veteranpolitikk etter 1945*, 78; Se også Aabrek, *Fra sosial klubb til interesseorganisasjon*, 97–101.

¹⁰⁵ Aabrek, *Fra sosial klubb til interesseorganisasjon*, 103–106.

¹⁰⁶ Bogen og Håkenstad, *Balansegang*.

I Norge bidro denne vendingen til at oppmerksomhet ble rettet mot ivaretagelse og anerkjennelse av personellet som tjenestegjorde i internasjonale operasjoner. Stortingsmeldingen om «Tilpasning av Forsvaret til deltagelse i internasjonale operasjoner» fra 1999 vektla behovet for tilstrekkelig utvelgelse, utdanning, oppfølging og anerkjennelse av personell som tjenestegjorde i internasjonale operasjoner. Lignende argumenter ble fremsatt av både Stortingets forsvarskomiteé, stortingsrepresentanter og Forsvarspolitisk utvalg av 1999.¹⁰⁷

Senere ble myndighetenes ansvar for ivaretagelse stadfestet i større grad. Da man i 2004 besluttet å innføre allmenn beordringsplikt som innebar at alt militært personell ville kunne disponeres til internasjonale operasjoner, ble ansvaret for oppfølging av personell og deres familier som fulgte av myndighetenes beordringsadgang understreket av både Forsvarsdepartementet og flertallet i Stortingets forsvarskomiteé.¹⁰⁸ Parallelt med beordringsplikten ble også en forskrift som videreførte pliktene som Forsvaret var blitt pålagt ved forskrift tidligere og ilet dessuten Forsvaret et ansvar for å utvikle hjemmestøtteordninger og for å sikre arbeidsmiljø på så måte at man unngår uforholdsmessige belastninger på personellet.¹⁰⁹ Samtidig ble det gjennom en andre forskrift innført en tilbakevirkende billighetserstatning for psykiske belastningsskader som følge av tjenestegjøring i internasjonal operasjon.¹¹⁰ Disse to nye forskriftene innebar en ytterligere fastsettelse av rettigheter for personellet og deres pårørende.

For å videre styrke personellens rettigheter opprettet Forsvarsdepartementet i 2006 to arbeidsgrupper som skulle vurdere henholdsvis arbeidsgivers ansvar overfor veteranene og veteranenes økonomiske rettigheter ved personskade og som begge avla sine rapporter det påfølgende året. Den førstnevnte arbeidsgruppen konkluderte i sin hovedanbefaling med at «En enhetlig ivaretagelse av personell før, under og etter endt tjenestegjøring, samt en etablering av synlige systemer for å ivareta veteraner etter hjemkomst, er sentrale aspekter i Forsvarets ansvar som arbeidsgiver».¹¹¹ Det ble pekt på behovet for mer forskning og kunnskap, samt for tverrsektorielt samarbeid mellom det sivile helsevesen med hovedansvar for medisinsk oppfølging av alle norske borgere og Forsvaret med spesialkompetanse på militærmedisin. Arbeidsgruppen anbefalte videre etablering av et mestrings- og rekreasjonstilbud for veteraner,

---

¹⁰⁷ Innst. S. nr. 152 (1999–2000), s. 11–12; St.meld. nr. 38 (1998–99); Stortingstidende (1999–2000), *Forhandlinger i Stortinget*, nr. 70, 13. april, s. 2775–2791; NOU 2000: 20, s. 71.

¹⁰⁸ Innst. O. nr. 94 (2003–2004), s. 15; Innst. S. nr. 234 (2003–2004), s. 4; Ot.prp. nr. 60 (2003–2004), s. 29–30; St.prp. nr. 42 (2003–2004), s. 81–82.

¹⁰⁹ Forskrift 10. desember 2004 nr. 1643 om tjenestegjøring i internasjonale operasjoner <https://lovdata.no/dokument/LTI/forskrift/2004-12-10-1643>.

¹¹⁰ Forskrift 2. desember 2004 nr. 1563 om erstatning for psykiske belastningsskader som følge av deltakelse i internasjonale operasjoner mv. <https://lovdata.no/dokument/LTI/forskrift/2004-12-02-1563>.

¹¹¹ Forsvarsdepartementet, *Tjeneste i internasjonale operasjoner. Rapport fra intern arbeidsgruppe etablert for å vurdere arbeidsgivers ansvar og nærmere hvilke rettigheter veteranene har og bør ha overfor Forsvaret som arbeidsgiver*, 37.

som ble realisert da regjeringen i 2008 besluttet at Forsvaret skulle overta det tidligere Krigsinvalidhjemmet på Bæreia. Den andre arbeidsgruppen som gjennomgikk økonomiske rettigheter ved skade påpekte særlig svakheten som lå i et ulovfestet objektivt ansvar for psykiske senskader og anbefalte derfor at et slikt ansvar burde lovfestes. I tillegg foreslo de å lovfeste billighetserstatning for psykiske belastningskader i forsvarspersonelloven, som tidligere kun hadde vært hjemlet i årlige budsjettbevilgninger.¹¹²

I 2008 la Regjeringen frem en langtidsplan for Forsvaret for perioden 2009–2012 der myndighetenes ansvar for utsendt personell igjen ble understreket. Over tre sider ble det redegjort for ivaretagelse av personell før, under og etter tjeneste i internasjonale operasjoner. Få nye tiltak ble fremsatt, og det ble vist til at flere tiltak var under utredning og arbeid etter de overnevnte arbeidsgruppens rapport.¹¹³ Da Regjeringens proposisjon ble behandlet av Stortingets forsvarskomiteé, ble det angitt et behov for en mer helhetlig fremstilling av «de behov, konsekvenser og løsninger som er knyttet til personell som deltar i utenlandsoperasjoner», og Stortinget vedtok å be regjeringen fremme en egen sak om dette.¹¹⁴

Denne utviklingen, der Forsvaret i økende grad ble innrettet mot internasjonale operasjoner og innføringen av beordringsplikt fremhevet ansvaret for personellet, hadde direkte implikasjoner for den senere offisielle veteranpolitikken: Lovendringen som i 2009 påla Forsvaret et særlig ansvar for ettårig oppfølging og styrket veteraners erstatningsrettigheter var i stor grad avledet av arbeidsgruppens anbefalinger fra 2007, og Regjeringens melding til Stortinget i 2009 var et svar på Stortingets anmodning om egen sak om personellet i utenlandsoperasjoner.¹¹⁵ Ettersom den norske veteranpolitikken på denne måten kan knyttes til en bredere internasjonal omstilling innenfor det vestlige forsvarssamarbeidet, er det mulig å anta at veteranpolitikk i andre land kan ha vært påvirket av lignende forhold.

Betydningen av deltagelse i Afghanistan-krigen

Selv om prosesser som formet norsk veteranpolitikk var i gang tidligere, betyr det likevel ikke at Afghanistan-krigen var uten betydning i denne sammenhengen. Ut ifra nåværende status i forskningslitteraturen er det vanskelig å etablere utover å sannsynliggjøre en årsakssammenheng mellom den veteranpolitiske utviklingen og Afghanistan-krigen. Flere ting taler likevel

---

¹¹² Forsvarsdepartementet, *Tjeneste i internasjonale operasjoner. Rapport om økonomiske rettigheter ved personskade*.

¹¹³ St.prp. nr. 48 (2007–2008), s. 115–117.

¹¹⁴ Innst. S. nr. 318 (2007–2008), s. 61; Stortingstidende (2007–2008), *Referat fra møter i Stortinget*, nr. 101, 19. juni., s. 3943.

¹¹⁵ St.meld. nr. 34 (2008–2009), s. 8; Gjeseth, *Norsk veteranpolitikk etter 1945*, 66–67.

for at deltagelse i krigen i Afghanistan var en utløsende faktor for at en offisiell norsk veteranpolitikk kom på plass da den gjorde. For eksempel støttes en slik påstand av de sammenfallende politiske initiativene rettet mot ivaretagelse og anerkjennelse av personell fra internasjonale operasjoner i flere land på samme tid som er blitt beskrevet i denne rapporten. I Sverige og Danmarks tilfeller fremholder forskningslitteraturen at krigen i Afghanistan (og i Danmarks tilfelle også krigen i Irak) bidro til å øke interessen på politisk nivå.¹¹⁶ Afghanistan-krigen var «the fuel that stoked the fire».¹¹⁷ Tilsvarende virker de økende erfaringene med strid, med risiko for og faktiske sårede og drepte, som krigen brakte med seg, til å ha forsterket den politiske interessen i Norge.¹¹⁸ De politiske dokumentene og handlingsplanene som deretter kom på løpende bånd underbygger dette. Det samme gjør politiske ledelses beslutning om å markere frigjørings- og veterandagen fra politisk hold for første gang i 2011 etter at denne dagen hadde blitt innført av Stortinget 15 år tidligere. Den gangen hadde ikke anerkjennelse spilt en vesentlig rolle i argumentasjonen: Forsvarskomiteén hadde bemerket at dagen ville være overlatt til veteranorganisasjonene å markere, mens det i Stortinget ble understreket at «vi ikke har tradisjon for militærparader og den slags feiringer i Norge, og der er da heller ikke en slik form for markering vi går inn for».¹¹⁹ I 2011 uttrykte Regjeringen derimot at «Regjeringen har også ønsket å synliggjøre denne anerkjennelsen gjennom en tydeligere profil ved ulike arrangementer som skal bidra til å styrke anerkjennelsen til veteraner og deres nærmeste».¹²⁰ Forskerne Haaland og Gustavsen omtaler det som at frigjørings- og veterandagen ble et «flagship arrangement used by the political leadership to signal renewed concern for veterans' affairs».¹²¹ Dette indikerer at veteransaken på dette tidspunktet hadde fått prioritet hos norske politiske myndigheter, etter å ha vært et tiltagende politikkområde i tiårene før. På denne måten, gjennom den politiske satsningen på veteransaken, medførte deltagelsen i Afghanistan-krigen at veteranivaretagelse ble systematisert gjennom overordnede politiske føringer, veteraners rettigheter regulert av lovverk og institusjoner og ordninger etablert for veteranarbeidet.

---

¹¹⁶ Poulsen og Rasmussen, «The Long Road Towards an Official Danish Veterans' Policy», 97–98; Sundberg, «A veteran at last»; Yttereng, «A Scandinavian Veteran Policy?», 143.

¹¹⁷ Sundberg, «A veteran at last», 177.

¹¹⁸ Gjeseth, *Norsk veteranpolitikk etter 1945*, 66–67, 80; Yttereng, «A Scandinavian Veteran Policy?», 143.

¹¹⁹ Haaland og Gustavsen, «From Commemoration to Celebration», 440; Innst. S. nr. 264 (1995–96); Stortingstidende (1995–96), *Forhandlinger i Stortinget*, nr. 109, 17. juni, s. 4336.

¹²⁰ Forsvarsdepartementet, *I tjeneste for Norge – Regjeringens handlingsplan*, 13.

¹²¹ Haaland og Gustavsen, «From Commemoration to Celebration», 440.

6. Konklusjon

Denne rapporten har redegjort for norsk veteranpolitikk i et komparativt perspektiv og analysert den politikktviklingen i et historisk perspektiv med formål om å vurdere betydningen av Afghanistan-krigen for politikkkfeltet i Norge. Rapporten beskriver en systematisering, regulering og institusjonalisering av det veteranpolitiske feltet i Norge, men også Sverige, Danmark og Nederland, under Afghanistan-krigen. I samtlige land ble det i denne perioden introdusert politiske føringer, opprettet institusjoner og innført tiltak og/eller rettslige reguleringer for anerkjennelse og ivaretagelse av personell og pårørende før, under og etter deltagelse i internasjonale operasjoner. Den norske veteranpolitikken bygde samtidig på perspektiver og tiltak som var kommet til etter hvert som helsesituasjonen til deltagere i internasjonale operasjoner ble løftet opp på den politiske dagsordenen på 1980- og 1990-tallet. Politikken var også et resultat av omstillingen av Forsvaret etter den kalde krigens slutt og især innføringen av beordringsplikt for militært personell i 2004. Norsk deltagelse i krigen i Afghanistan førte først og fremst til at veteransaken fikk økt politisk oppmerksomhet. Den skapte et behov for å synliggjøre et politisk engasjement for veteranene, som igjen førte til utviklingen av en offisiell norsk veteranpolitikk.

Litteraturliste

- Aabrek, Vigar. *Fra sosial klubb til interesseorganisasjon: NVIO*. Oslo: Norges veteranforbund for internasjonale operasjoner, 2010.
- Algra, G.E., M. Elands og J.R. Schoeman. «The times they are a-changin'... Veterans and veterans policy in the Netherlands». Veterans Institute. 2003. <https://www.nlveteraneninstituut.nl/content/uploads/2015/12/algra-et-al-2003-veterans-and-veterans-policy-in-the-Netherlands.pdf>
- Bogen, Olav og Magnus Håkenstad. *Balansegang: Forsvarets omstilling etter den kalde krigen*. Oslo: Dreyers Forlag, 2015.
- Dahl, Bjørn Robert. «Norge trenger en veteranlov». *Forsvarets forum*. 11.03.2025. <https://www.forsvaretsforum.no/forsvarsloven-meninger-nvio/norge-trenger-en-veteranlov/426193>
- Dandeker, Christopher, Simon Wessely, Amy Iversen og John Ross. «What's in a Name? Defining and Caring for "Veterans": The United Kingdom in International Perspective». *Armed Forces & Society* 32, nr. 2 (2006): 161–77. <https://doi.org/10.1177/0095327X05279177>.
- Dokument nr. 8:1 (1995–96). *Forslag fra stortingsrepresentant Hans J. Røsjorde om å innstifte en «veterandag» for tidligere soldater fra nasjonale styrker og FN-styrker*. Stortinget.
- Dokument 8:253 S (2024–2025). *Representantforslag fra stortingsrepresentantene Bjørnar Moxnes, Hege Bae Nyholt, Mimir Kristjánsson og Marie Sneve Martinussen om å styrke veteranenes rettigheter og innføre en veteranlov i Norge*. Stortinget. <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Representantforslag/2024-2025/dok8-202425-253s/>.
- Eichler, Maya. «Canada: The Reemergence of Veteran Issues in Canada: State Retrenchment and Gendered Veteran Advocacy». I *Military Past, Civilian Present International Perspectives on Veterans' Transition from the Armed Forces*, redigert av Paul Taylor, Emma Murray og Katherine Albertson, 17–30. Cham: Springer, 2019.
- Forsvaret. *Veiledning til Oppfølgingsreglementet*. 2015. <https://regelverk.forsvaret.no/fileresult?attachmentId=22979305>
- Forsvaret. *Reglement for oppfølging av personell fra internasjonale operasjoner (Oppfølgingsreglementet)*. 2023. <https://regelverk.forsvaret.no/fileresult?attachmentId=22978821>

- Forsvaret. «Kommunale veteranplaner». 06.02.2025. <https://www.forsvaret.no/veteraner/kommunalt-og-offentlig-veteranarbeid/kommunale-veteranplaner>
- Forsvarets sanitet. *UNIFIL-undersøkelsen 1991–1992. Rapport Del 1–25.02.93. Resultater og anbefalinger*. 1993.
- Forsvarsdepartementet. *Tjeneste i internasjonale operasjoner. Rapport fra intern arbeidsgruppe etablert for å vurdere arbeidsgivers ansvar og nærmere hvilke rettigheter veteranene har og bør ha overfor Forsvaret som arbeidsgiver*. 2007.
- Forsvarsdepartementet. *Tjeneste i internasjonale operasjoner. Rapport om økonomiske rettigheter ved personskade*. 2007.
- Forsvarsdepartementet. *I tjeneste for Norge – Regjeringens handlingsplan for ivaretagelse av personell før, under og etter utenlandstjeneste*. 2011. <https://www.regjeringen.no/no/tema/forsvar/internasjonale-operasjoner/innsikt-intops/forsvarets-veteraner/oppfolgingsplanen-for-veteraner/i-tjeneste-for-norge/id2353959/>
- Forsvarsdepartementet. *I tjeneste for Norge – Regjeringens oppfølgingsplan for ivaretagelse av personell før, under og etter internasjonal tjeneste*. 2014. <https://www.regjeringen.no/no/tema/forsvar/internasjonale-operasjoner/innsikt-intops/forsvarets-veteraner/oppfolgingsplanen-for-veteraner/oppfolgingsplan-august-2014/id2353956/>
- Forsvarsdepartementet. *Tiltaksplan for oppfølging av Meld. St. 15 (2019–2020) Også vi når det blir krevet – veteraner i vår tid*. 2021. <https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/regjeringen-solberg/andre-dokumenter/fd/2021/tiltaksplan-for-oppfolging-av-meld.-st.-15-2019-2020-også-vi-når-det-blir-krevet-veteraner-i-var-tid/id2891141/>
- Forsvarsdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet og Justis- og beredskapsdepartementet. *Regjeringens tiltaksplan for anerkjennelse, ivaretagelse og oppfølging av veteraner (2024–2028)*. 2024. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/regjeringens-tiltaksplan-for-ankjennelse-ivaretagelse-og-oppfolging-av-veteraner-2024-2028/id3028468/>
- Forsvarskommissionen af 2008. *Dansk forsvar – Globalt engagement. Forsvarsministeriet*. 2009. <https://www.fmn.dk/globalassets/fmn/dokumenter/forlig/-2008-forsvarskommissionens-beretning-inkl-vedlegg-.pdf>
- Forsvarsministeriet. *Forsvarsforlig 2010–2014*. 2009. <https://www.fmn.dk/globalassets/fmn/dokumenter/forlig/-forsvarsforlig-2010-2014-inkl-vedlegg-.pdf>
- Forsvarsministeriet. *Veteranrapport*. 2010. <https://www.fmn.dk/globalassets/fmn/dokumenter/strategi/veteraner/-veteranrapport-2010-med-vedlegg-.pdf>

- Forsvarsministeriet. *Rapport vedrørende evaluering af veteranpolitikken*. 2013.
<https://www.fmn.dk/globalassets/fmn/dokumenter/strategi/veteraner/-rapport-evaluering-af-veteranpolitik-2013-.pdf>
- Forsvarsministeriet. *Danmarks veteranpolitik*. 2016. <https://www.fmn.dk/globalassets/fmn/dokumenter/strategi/veteraner/-danmarks-veteranpolitik-2016-.pdf>
- Forsvarsministeriet. *Servicetjek af veteranindsatsen – en videreudvikling*. 2016.
<https://www.fmn.dk/globalassets/fmn/dokumenter/strategi/veteraner/-servicetjek-af-veteranindsatsen-.pdf>
- Forsvarsministeriet. «Aftale om styrket veteranindsats». 20.11.2020.
<https://www.fmn.dk/da/nyheder/2020/2020/aftale-om-styrket-veteranindsats/>
- Forsvarsministeriet. *Aftale om udvikling av veteranindsatsen under forsvarsforliget 2024–2033*. 2024. <https://www.fmn.dk/globalassets/fmn/dokumenter/nyheder/2024/-aftale-tekst-veteranaftale-7.-november--.pdf>
- Forsvarsministeriet. «Ny aftale styrker vilkårene for veteraner og deres pårørende». 07.11.2024. <https://www.fmn.dk/da/nyheder/2024/ny-aftale-styrker-vilkarene-for-veteraner-og-deres-parorende/>
- Forsvarsministeriet. *Oversigt over nuværende initiativer på veteranområdet*. 2024.
<https://www.fmn.dk/globalassets/fmn/dokumenter/strategi/veteraner/-2024-oversigt-over-nuvaerende-initiativer-paa-veteranomraadet-.pdf>
- Forsvarsministeriet. «Veteranpolitik». 07.01.2025. <https://www.fmn.dk/da/arbejdsomraader/veteraner/veteranpolitik>
- Försvarsdepartementet. *En aktiv och inkluderande veteranpolitik – Sveriges veteranstrategi 2024–2030*. 2023. <https://www.regeringen.se/informationsmaterial/2023/12/sveriges-veteranstrategi-2024-2030/>
- Försvarsmakten. «Hemkomsten – Vad händer efter insats?». 26.05.2023. <https://www.forsvarsmakten.se/sv/utlandsveteraner-och-anhoriga/anhorig/anhorig-efter-insats/>
- Försvarsdepartementet. «Behovet av ett veterancenter ska utredas». Regeringskansliet. 28.11.2024. <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2024/11/behovet-av-ett-veterancenter-ska-utredas/>
- Försvarsmakten. «Stöd i kris – Så hjälper Försvarsmakten». Hentet 14.04.2025.
<https://www.forsvarsmakten.se/sv/utlandsveteraner-och-anhoriga/utlandsveteran/utlandsveteran-stod-och-hjalp/>
- Gjeseth, Gullow. *Norsk veteranpolitik etter 1945: Noen hovedtrekk i utviklingen*. Oslo: Institutt for forsvarsstudier, 2012.

- Gustavsen, Elin og Torunn Laugen Haaland. «From Obligatory to Optional: Thirty Years of Civil-Military Entanglements in Norway». I *Civil-Military Entanglements: Anthropological Perspectives*, redigert av Birgitte Refslund Sørensen og Eyal Ben-Ari, 80–99. New York: Berghahn Books, 2019.
- Haaland, Torunn Laugen. «"Ute av syne, ute av sinn"? Behandlingen av norske veteraner etter 1945». *Militært tidsskrift* (2009). <https://www.krigsvidenskab.dk/emne/ute-av-syne-ute-av-sinn-behandlingen-av-norske-veteraner-etter-1945>.
- Haaland, Torunn Laugen og Elin Gustavsen. «From Commemoration to Celebration: The Making of the Norwegian Liberation and Veterans Day». *Memory Studies* 14, nr. 2 (2021): 435–450. <https://doi.org/10.1177/1750698019829867>.
- Hall, Patrik. «The Swedish Administrative Model». I *The Oxford Handbook of Swedish Politics*, redigert av Jon Pierre, 299–314. Oxford: Oxford University Press, 2016.
- Innst. O. nr. 94 (2003–2004). *Innstilling fra forsvarskomiteen om lov om personell i Forsvaret*. Forsvarskomiteen. <https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/innstillinger/odelstinget/2003-2004/inno-200304-094.pdf>
- Innst. S. nr. 264 (1995–96). *Innstilling fra forsvarskomiteen om forslag fra stortingsrepresentant Hans J. Røsjarde om å innstifte en «veterandag» for tidligere soldater fra nasjonale styrker og FN-styrker*. Forsvarskomiteen. <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Innstillinger/Stortinget/1995-1996/inns-199596-264/?lvl=0>
- Innst. S. nr. 152 (1999–2000). *Innstilling fra forsvarskomiteen om tilpasning av Forsvaret til deltagelse i internasjonale operasjoner*. Forsvarskomiteen. <https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/innstillinger/stortinget/1999-2000/inns-199900-152.pdf>
- Innst. S. nr. 234 (2003–2004). *Innstilling fra forsvarskomiteen om den videre moderniseringen av Forsvaret i perioden 2005–2008*. Forsvarskomiteen. <https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/innstillinger/stortinget/2003-2004/inns-200304-234.pdf>
- Innst. S. nr. 318 (2007–2008). *Innstilling fra forsvarskomiteen om et forsvar til vern om Norges sikkerhet, interesser og verdier*. Forsvarskomiteen. <https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/innstillinger/stortinget/2007-2008/inns-200708-318.pdf>
- Kamerstuk II 1989–1990, 21 490, nr. 2. *Hoofdlijnen van het veteranenbeleid*. <https://www.nlveteraneninstituut.nl/content/uploads/2016/02/KST-21490-2-kamerbrief-zorg-voor-veteranen-in-samenhang.pdf>
- Kamerstuk II 2004–2005, 30 139, nr. 2. *Veteranenzorg*. <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-30139-2.pdf>

- Kjølholdt-Gustavsén, Njål. «Norsk veteranlov og livslang oppfølging». *Veteranforbundet SIOPS*. 27.02.2025. <https://www.siops.no/informasjon/nyheter/vis/?T=Norsk%20veteranlov%20og%20livslang%20oppf%C3%B8lging&ID=47158&af=1&>
- Kristoffersen, Erik. «Forsvarssjefen: – Alle som har tjenestegjort i Forsvaret er veteraner». *Forsvarets forum*. 20.05.2021. <https://www.forsvaretsforum.no/meninger-veteraner/forsvarssjefen--alle-som-har-tjenestegjort-i-forsvaret-er-veteraner/200424>
- Meld. St. 15 (2019–2020). *Også vi når det blir krevet – Veteraner i vår tid*. Forsvarsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-15-20192020/id2697445/>
- Ministerie van Defensie. *Rapport: Evaluatie veteranenbeleid 2011–2016*. 2016. https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2016Z24616&did=2016D50431
- Mot. 2009/10:Fö1. *med anledning av prop. 2009/10:160 Modern personalförsörjning för ett användbart försvar – vissa frågor om Försvarmaktens personal*. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/motion/med-anledning-av-prop.-200910160-modern_gx02f%C3%B61
- NOU 2000: 20. *Et nytt forsvar*. Statens forvaltningstjeneste. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2000-20/id143225/>
- NTB. «Vil be forsvarsministeren om orientering». *Bergens Tidende*. 06.01.2001. <https://www.bt.no/innenriks/i/ArmA3/vil-be-forsvarsministeren-om-orientering>
- Olsen, Øyvind Førland. «Forsvarssjefen vil ha utvidet veteranbegrep: – Helt enig, sier generalsekretæren i NVIO». *Forsvarets forum*. 20.05.2021. <https://www.forsvaretsforum.no/politikk-veteraner/forsvarssjefen-vil-ha-utvidet-veteranbegrep--helt-enig-sier-generalsekretæren-i-nvio/200622>
- Ot.prp. nr. 67 (2008–2009). *Om lov om endring i lov av 2. juli 2004 nr. 59 om personell i Forsvaret (styrking av rettighetene til veteraner etter internasjonale operasjoner)*. Forsvarsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/otprp-nr-67-2008-2009-/id555162/>
- Ot.prp. nr. 60 (2003–2004). *Om lov om personell i Forsvaret*. Oslo: Forsvarsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/otprp-nr-60-2003-2004-/id178072/>
- Pilotprosjekt Østerdalen. *Sluttrapport*. 2014. <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/fd/dokumenter/sluttrapportpilotprosjekt.pdf>
- Poulsen, Niels Bo og Jacob Brink Rasmussen. «The Long Road Towards an Official Danish Veterans' Policy, 1848–2010». *Contemporary Military Challenges* 19, nr. 2 (2017): 89–105.

- Prop. 2009/10:160. *Modern personalförsörjning för ett användbart försvar – vissa frågor om Försvarsmaktens personal*. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/proposition/2010/03/prop.-200910160/>
- Prot. 2009/10:12. *Onsdagen den 19 maj*. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/protokoll/riksdagens-protokoll-200910121-onsdagen-den-19_gx09121/
- PwC. *Evaluering av Regjeringens handlingsplan «I tjeneste for Norge»*. 2014.
- PwC. *Evaluering av Regjeringens oppfølgingsplan «I tjeneste for Norge»*. 2017.
- Regeringen. *Anerkendelse og støtte. Veteranpolitikk*. 2010. <https://www.fmn.dk/globalassets/fmn/dokumenter/strategi/veteraner/-veteranpolitik-2010-.pdf>
- Regjeringen. *Rapport fra arbeidsgruppe for gjennomgang og vurdering av erstatnings- og kompensasjonsordninger for veteraner etter internasjonale operasjoner*. 2020. <https://www.regeringen.no/contentassets/aa24e992652845c0b4d669aee5610d7f/rapport-fra-arbeidsgruppen.pdf>
- Reuver, Yvon de. *Veteran Under Construction: Identification Processes Among Dutch Veterans Who Served in Military Missions in Lebanon, Srebrenica, and Uruzgan*. Doktorgradsavhandling. Radboud University. 2022. Radboud Repository. <https://hdl.handle.net/2066/249795>.
- Riksrevisjonen. *Riksrevisjonens undersøkelse av ivaretagelse av veteraner fra internasjonale operasjoner. Dokument 3:9 (2013–2014)*. 2014. stortinget.no/globalassets/pdf/dokumentserien/2013-2014/dok3-201314-009.pdf
- Riksrevisjonen. *Riksrevisjonens oppfølging av forvaltningsrevisjoner som er behandlet av Stortinget. Dokument 3:1 (2018–2019)*. 2018. <https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/dokumentserien/2018-2019/dok-3-1-2018-2019.pdf>
- SOU 2007:77. *En svensk veteranpolitikk, del 1. Ansvar for personalen före, under och efter internationella militära insatser*. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2007/10/sou-200777/>
- SOU 2008:91. *En svensk veteranpolitikk, del 2. Ansvar for personalen före, under och efter internationella militära insatser*. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2008/10/sou-200891/>
- SOU 2013:8. *Den svenska veteranpolitiken: Statligt bidrag till frivilliga organisationer som stödjer veteransoldater och anhöriga*. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2013/01/sou-20138/>
- SOU 2014:27. *Svensk veteranpolitikk: Ett ansvar för hela samhället*. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2014/05/sou-201427/>

- Statens helsetilsyn. *Oppfølging av personell som har tjenestegjort i internasjonale fredsoperasjoner*. 1998.
- Stichting het Veteraneninstituut. *Rapport: Evaluatie veteranenbeleid. Deel: Erkenning en waardering*. 2011. <https://www.tweedekamer.nl/downloads/document?id=2011D30768>
- St.meld. nr. 38 (1998–99). *Tilpasning av Forsvaret til deltagelse i internasjonale operasjoner*. Forsvarsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-38-1998-99-/id192397/>
- St.meld. nr. 34 (2008–2009). «*Fra vernepliktig til veteran*» – *Om ivaretagelse av personell før, under og etter deltakelse i utenlandsoperasjoner*. Forsvarsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-34-2008-2009-/id560494/>
- Stortingets ombudsnemd for Forsvaret. *Dokument 5. Innberetning fra Stortingets ombudsnemd for Forsvaret for 2023*. 2024. <https://forsvarsombudet.no/wp-content/uploads/2024/03/Dokument-5-for-2023.pdf>
- Stortingstidende (1987–88). *Forhandlinger i Stortinget*.
- Stortingstidende (1988–89). *Forhandlinger i Stortinget*.
- Stortingstidende (1989–90). *Forhandlinger i Stortinget*.
- Stortingstidende (1991–92). *Forhandlinger i Stortinget*.
- Stortingstidende (1995–96). *Forhandlinger i Stortinget*.
- Stortingstidende (1999–2000). *Forhandlinger i Stortinget*.
- Stortingstidende (2000–2001). *Forhandlinger i Stortinget*.
- Stortingstidende (2007–2008). *Referat fra møter i Stortinget*, nr. 101, 19. juni. <https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/referater/stortinget/2007-2008/s080619.pdf>
- St.prp. nr. 42 (2003–2004). *Den videre moderniseringen av Forsvaret i perioden 2005–2008*. Forsvarsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stprp-nr-42-2003-2004-/id208939/>
- St.prp. nr. 48 (2007–2008). *Et forsvar til vern om Norges sikkerhet, interesser og verdier*. Forsvarsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stprp-nr-48-2007-2008-/id504783/>
- Sundberg, Ralph. «A veteran at last: The Afghan experience and Swedish veterans policy». I *The Swedish Presence in Afghanistan: Security and Defence Transformation*, redigert av Arita Holmberg og Jan Hallenberg, 160–181. London and New York: Routledge, 2017.
- Trimbos instituut. *Evaluatie veteranenbeleid*. 2011. <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/kamervragen/detail?id=2011D30769&did=2011D30769>

Utenriksdepartementet. «Mandat for utvalget som skal evaluere Norges helhetlige innsats i Afghanistan i perioden 2015–2021». Publisert 11.10.2024. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/mandat-for-utvalget-som-skal-evaluere-norges-helhetlige-innsats-i-afghanistan-i-perioden-20152021/id3058980/>

Veterancentret. *Veteranrapport 2016. Servicetjek af veteranindsatsen*. 2016. <https://www.fmn.dk/globalassets/fmn/dokumenter/strategi/veteraner/-veteranrapport-med-vedlegg-.pdf>

Weiby, Hans Erik. «Her leverer utenlandssoldatene tilbake medaljene sine». *NRK*. 05.07.2010. <https://www.nrk.no/norge/veteraner-leverte-tilbake-medaljene-1.7197664>

Yttereng, Vilde Opdan. «A Scandinavian Veteran Policy? A Comparative Study of Norwegian, Swedish and Danish Veteran Policies Since 2000». *Scandinavian Journal of Military Studies* 6, nr. 1 (2023): 135–150. <https://doi.org/10.31374/sjms.186>.